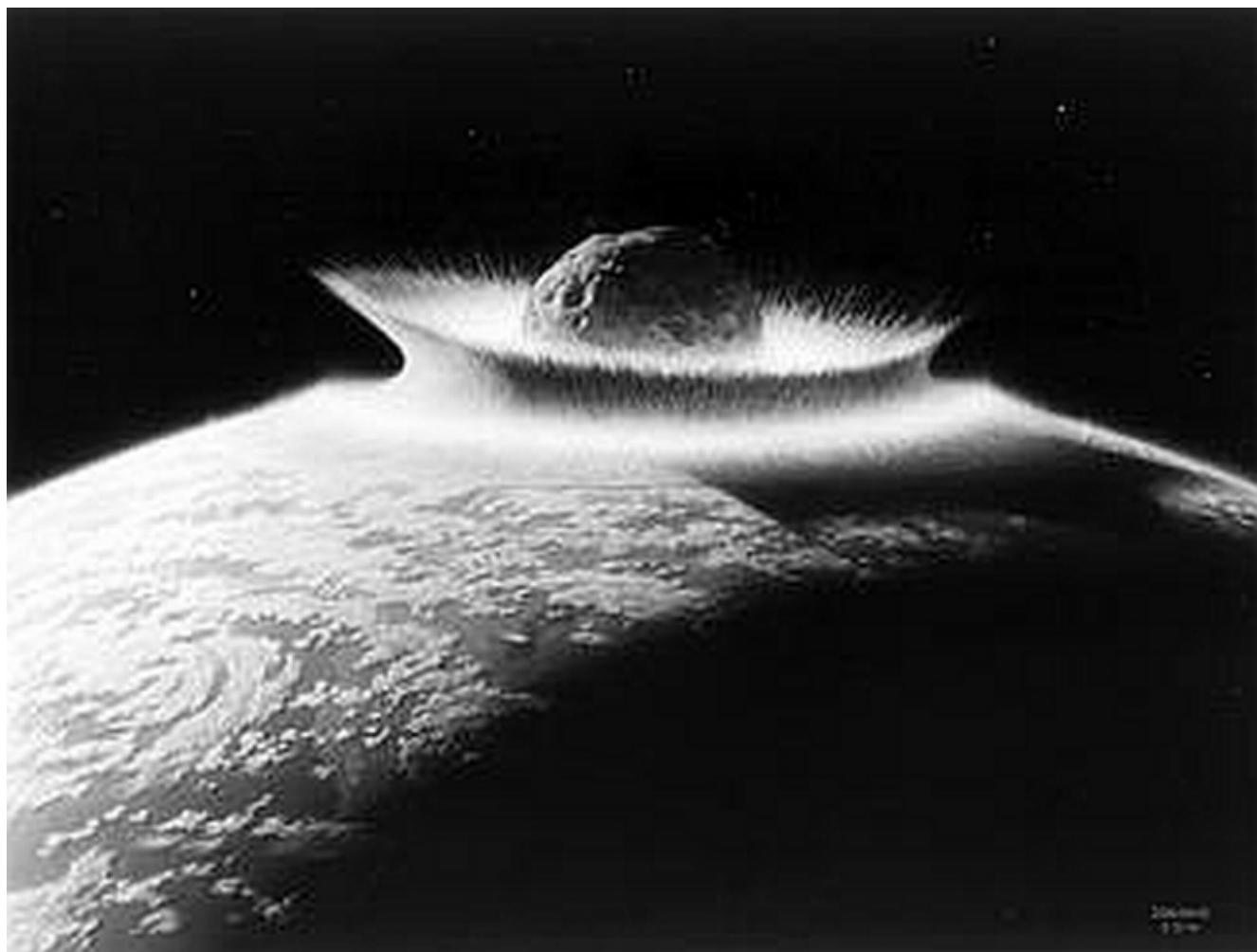

PONRŠEJK

105

ZIMA 2009.

VELIKA SIBIRSKA EKSPLOZIJA
Aleksandar Žiljak

UVODNIK

Štovani štioče,

Nakon razmjerno uspješne i plodne 2008. godine, Tvoj omiljeni fanzin nastavlja svojom uobičajenom djelatnoću. Red priča, red eseja... Tako u ovom broju donosimo po priču mlađih ženskih snaga hrvatskog SF-a, Tereze Rukoher te Ivane Delač Horvatinčić. Obje priče karakteristične su, svaka za svoju autoricu. Tungusku eksploziju obilježavamo rubno obljetničarski, no poanta ionako nije obilježiti je točno u dan. Puno važnije je, i tu se slažem sa Žiljakom, razmisliti kakve komadine bi nam danas-sutra mogle pasti na glavu, i što zapravo radimo ne bismo li to spriječili. Većina satelita danas ionako služi ili da ne bismo ni u najvećoj zabitici utekli od pevaljki i pevaljaca, ili pametnih bombi. Već čujem: što je s GPS-om, što je s informacijskim mrežama. Eh, streljivo navođeno GPS-om ionako je najnoviji modni hit raznih zračnih snaga i topništava, a globalne televizije ionako služe uglavnom izvješćivati gdje je takvo pametno streljivo opalilo.

Dalibor Perković Izitpajn pak nemilice siječe po dugo očekivanom novom romanu Ivana Gavrana koji, drži Izitpjan, nije ni do koljena autorovom opravdano razvikanom

prvijencu.

Na posljetku, rastajemo se od dva poslenika SF-a, vrhunskog fana Forresta J Ackermana te Lina Aldanija. Forry Ackerman je svojedobno gostovao na stranicama "Parseka" razgovorom prije više godina, dok je Aldani poznat hrvatskim čitateljima po pričama iz "Siriusa": *Laku noć, Sofia (Buona notte, Sofia)* u broju 94 i *Druga obala (L'altra riva)* u broju 101. (zahvaljujemo Hrvoju Prćiću na ovom podsjetniku!).

A sad, na čitanje!

U Zagrebu, 11. veljače 2009.

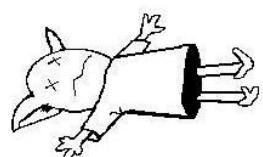
"Parsek" na webu:

<http://parsek.sfera.hr/>

i još:

<http://parsek.blog.hr/>

B.Švel

PARSEK je paradoksalno-sekularno glasilo SFere, Društva za znanstvenu fantastiku, IV. Podbrežje 5, 10000 Zagreb. Izlazi kvartalno i još ponekad. Svi prilozi vlasništvo i copyright autora. Uredio i prelomio: Boris Švel Dagi. Korigirali: Aleksandar Žiljak, Igor Tabak. Karikatura Nikole Tesle: Nick Kim.

Tereza nam donosi priču o mijeni unutar nas samih...

Tereza Rukober

KOMADIĆ MOĆI

Nikolina i Lea bile su obične curice sve do svoje dvanaeste godine. Bile su blizanke, ali sasvim različite - Nikolina plava i tiha, promatrala je svijet s velikim blagim očima punim čuđenja. Lea je bila tamnokosa i vesela, bučno dijete koje je pravilo dovoljno galame za obje.

Često su se svađale - zbog igračaka, slatkiša, ukosnica, sandala, knjiga i dječaka iz razreda. Unatoč tome bile su nerazdvojne.

Kada su ih odveli, bilo je to samo na nekoliko sati. Nije boljelo - vrijeme su provele polusvjesne ležeći u naslonjačima pod jakim svjetлом. Nakon toga su ih vratili u njihovu sobu bez da je itko od roditelja i susjeda nešto primijetio. Objasnili su im telepatskim putem da se radi o eksperimentu. Da su objema ugradili mali usadak u mozak - usadak koji omogućava jednoj od njih da kontrolira onu drugu. Nikolina je dobila sposobnost da Leu

nagradi ili kazni malim električnim impulsom kada to poželi - ugoda za svaki postupak koji se Nikolini sviđa, bol za ono što joj se ne sviđa. Nikolina je bila u stanju sama odabratи hoće li koristiti moć koju je dobila. Rekli su im da će vjerojatno jednom postati potpuno ovisne jedna o drugoj, ali da ne znaju kada će se to desiti. Rekli su im i da nitko neće znati za eksperiment, da i ne pokušavaju tražiti pomoć jer ljudske tehnike nisu u stanju otkriti usadke: "Jedino što možete postići je da vas zabrinuti roditelji pošalju na psihijatrijsko promatranje".

Ujutro su sjedile na svojim krevetima, nesigurne je li to što im se desilo bio samo san.

"Jesu li nas stvarno oteli vanzemaljci? Kao u filmovima?", pitala je Nikolina.

"Ne znam, možda smo sanjale. Pokušaj mi poslati taj impuls da vidimo radi li", odgovorila je Lea.

"Ne znam kako."

"Pokušaj se naljutiti na mene."

Nikolina je slegla ramenima i rekla da se ne može naljutiti iz čista mira. Ali onda se sjetila svoj bilježnice koju joj je sestra vratila izgužvanu. Mala količina bijesa stajala je u njenim mislima nekoliko trenutaka, a onda je otkrila da je u stanju pritisnuti nešto poput mentalnog prekidača.

"Jao!", jauknula je Lea i uhvatila se za vrat.

"Što je bilo?"

"Kao da me je ubola pčela. Ali odmah je prestalo. Hajde, probaj ono drugo."

Nikolina je u sjećanje dozvala jučerašnju večeru kada joj je sestra dala pola svoga kolača. Pronašla je mentalni prekidač i pritisnula ga.

"Mmmm, ovo je kao da me netko masira po vratu", rekla je Lea. "Ipak radi."

"Što ćemo sada? Ne možemo nikome ispričati."

"Pa nećemo valjda to koristiti. Rekli su da ti odlučuješ hoćeš li ili nećeš. Pravimo se kao da se ništa nije dogodilo."

"Da, imaš pravo. Neka im propadne eksperiment. Nećemo im dozvoliti da upravljaju nama."

* * *

U prvih nekoliko tjedana, kada bi bila ljutita, Nikolini se dešavalo da protiv svoje volje pošalje Lei signal боли. Lea bi jauknula

i protestirala, vičući na sestru. "Pazi malo što radiš, znaš da to bol!"

"Oprosti", rekla bi Nikolina. "Nisam se još naučila kontrolirati misli."

"A ja sam naučila kontrolirati ruke pa ti neću opaliti šamar!", odgovorila bi Lea ljutito.

Kasnije je Nikolina naučila bez razmišljanja kontrolirati mentalne signale i godinama ih nije koristila. Djekočice su zaboravile na njezinu neželjenu sposobnost sve dok se, sa sedamnaest godina, Lea nije razboljela. Dobila je jaku upalu uha i provela neko vrijeme u bolnici. Nakon što se vratila kući, žalila se na glavobolje i često nije mogla zaspasti. Nikolina je satima sjedila kraj njenog kreveta i pokušavala je zabaviti razgovorom i igrama, usmjeravajući svu energiju na to da pomogne sestri.

Odjednom se Lea nasmiješila i rekla: "Mmm, učinila si to."

"Što sam učinila?"

"Onaj impuls, znaš ono dok smo još bile klinke. Mislila sam da si zaboravila."

"Nije bilo namjerno. Nisam ni znala da još to mogu. Vidiš, nismo se ni sjetile - bila si na svakavim pretragama zbog uha ali liječnici nisu našli ništa čudno. Nikakav usadak."

"Pa oni su rekli da se neće moći otkriti. Hajde učini to još jednom, možda me prestane boljeti glava."

Nikolina je počela slati impulse ispunjene svom brigom i sestrinskom nježnošću koje je osjećala. Lea je prošaptala

da joj to zaista pomaže i zatvorila oči. Uskoro je zaspala.

Nikolina je često koristila impulse dok Lea nije ozdravila. No ona ju je i kasnije znala zamoliti: "Hajde, samo me malo dodirni iznutra."

"Neću više, nisi više bolesna."

"Pa što onda, tebi to nije teško napraviti."

"No dobro, ako baš hoćeš, ali za uzvrat mi pospremi ormar."

Lea se prvo naljutila zbog prijedloga, ali kasnije je pristala pospremiti ormar, čak i čitavu sobu, napisati sastavak i ispeglati košulju, i još puno sitnih usluga za sestru.

Sve to činilo se malom cijenom za ono što je dobivala zauzvrat. Sada je osjećaj bio više od masaže po vratu, kako ga je doživjela kao dijete. Bila je to neka posebna vrsta bliskosti, nešto poput unutarnjeg zagrljaja. Osjetila bi se zaštićena, voljena, sigurna od svega čeka se ikada bojala. Nešto kao trenutak savršenstva. "Mislim da se ovako osjećaju male bebe kad ih se mazi", rekla je kad ju je sestra pitala kako se osjeća.

"Postajemo li biti ovisne jedna o drugoj, kao što su *oni* rekli?", pitala je Nikolina.

"Mislim da ne. Mislim da je ovaj pozitivan impuls bezopasan, slično kao masaža ili običan zagrljaj. A onaj drugi nećeš nikada koristiti, zar ne?"

"Naravno da neću, obećavam."

Nedugo nakon što su maturirale, izašle su same navečer u grad. Obično bi ih

kući dovezao neki poznanik, priatelj iz škole ili kvarta. Ili bi nazvale tatu i zamolile ga da dođe po njih. No, te večeri im je mladić kojega su tek upoznale ponudio prijevoz. Visok, tamnokos, u ranim dvadesetima - svidio se objema sestrama. No, Nikolina je bila sumnjičavija. "Ja ću ipak zvati tatu, strah me je ići s njime", šapnula je sestri kada su već izašle na parkiralište.

"Ma daj, ništa nam neće biti", odgovorila je Lea i krenula prema mladiću koji je stajao pred automobilom.

"Ja zovem tatu!", rekla je Nikolina i počela vaditi mobitel iz torbice.

"Onda ja idem sama!", odgovorila je Lea i krenula prema mladiću. No već u sljedećem trenutku osjetila je jaku bol u vratu.

"Prestani!", vrisnula je.

Bol je prestala. "Dođi ovamo odmah, ili ću to ponoviti!", naredila je Nikolina.

Lea je stajala nepomično, iznenadena naredbom. Kada je ponovno osjetila bol, uhvatila se za vrat i rekla: "Dobro, idem!"

Kad su došle kući, Lea je legla u krevet i okrenula se prema zidu, ljutita na sestru. "Ne možeš mi to raditi!"

Nikolina je sjela na rub njezinog kreveta i dodirnula joj kosu. "Oprosti, učinila sam to jer sam se brinula za tebe."

"Dogovorile smo se da nećeš koristiti bol. Ne želim više pričati s tobom", odgovorila je Lea i navukla prekrivač preko glave.

Nikolina je sjedila nepomična neko vrijeme. Onda je počela odašiljati blagi, jednoličan impuls ugode prema sestri. Nakon nekog vremena, Lea je odmaknula prekrivač i okrenula se prema Nikolini. "U redu je, ne ljutim se na tebe", prošaptala je. "Samo nemoj to više nikada raditi."

* * *

Sljedeće zime, kada su počeli ispitni rokovi, Lea je počela dvojiti je li upisivanje fakulteta bila dobra odluka. "Nisam sigurna da je ovo za mene, razmišljam o tome da prekinem studij i potražim posao", rekla je sestri.

Nikolina ju je pokušala odgovoriti od toga. "Ma, naravno da ti to možeš. Daj, idemo zajedno učiti. Imamo samo četiri ispita zimus, nije to puno."

Nagovaranje je preraslo u svađu - uobičajenu sestrinsku svađu kao i tisuću puta do tada. Ali ovaj puta je Nikolina odlučila da će biti po njezinom. "Bit će mi zahvalna kad zajedno diplomiramo," rekla je.

Lea se držala za vrat i plakala, obećavajući da će učiniti sve samo da bol prestane. "Što bi sada *oni* rekli, radiš točno ono što su htjeli?", pitala je kasnije.

"Ma baš me briga za *njih*. Prošlo je već deset godina, sigurno su zaboravili na nas. A ja hoću da ti ne odustaneš o faksa."

U sljedećih nekoliko godina, Nikolina je primjenjivala impuls boli samo onda kad

je smatrala da je to u Leinom interesu - kad nije htjela otići liječniku zbog upale grla, kad je odlučila započeti dijetu iako je bila anemična, kad je počela izlaziti s dečkom koji nije bio dovoljno dobar za nju.

Kasnije su došle na red manje važne stvari: frizura po Nikolinom ukusu, plave tapete u zajedničkom stanu iako Lea nije voljela plavo. Društvo koje se sviđalo Nikolini, film u kinu koji je Nikolina htjela gledati. Lea je u početku protestirala i ljutila se na sestru, ali ubrzo nakon što bi Nikolina počela slati pozitivne impulse, ljutnje bi nestalo.

Na zadnjoj godini fakulteta, Lea se zaljubila u mladog pravnika koji je stanovao u njihovoј ulici. Veza je trajala kratko jer se mladić svidio i Nikolini, koja je natjerala Leu da se ponaša nezainteresirano. Uskoro je Nikolina počela izlaziti s njim. No, nije bila sretna, jer ju je mučila grižnja savjesti. Jedne večeri došla je kući sama i ispričavala se sestri.

"Ne mogu vjerovati da sam se ponijela tako sebično. Oprosti mi", rekla je kroz suze. No Lea je rekla da joj nije žao - sve ono što bi mogla dobiti od mladića bilo je nevažno i neusporedivo s onime što je dobivala od sestre. Svi izvanjski dodiri, riječi i pogledi nisu bili ni blizu tako ugodni kao Nikolinin unutarnji zagrljaj.

"Ne želim izgubiti tu posebnu povezanost koju imamo", rekla je Lea. Zagrlile su se i plakale zajedno, a Nikolina

je slala pozitivne impulse u sestrin mozak sve dok nisu zaspale.

* * *

Kada su navršile 25 godina Nikolina je kontrolirala skoro svaki Lein postupak. Lea je nosila odjeću koja se sviđala sestri, radila sve kućanske poslove, kuhala hranu koju je Nikolina voljela. Diplomirale su i zaposlile se obje, na poslovima koje je Nikolina odabrala.

Slanje impulsa postalo je nesvjestan, svakodnevni dio zajedničkog života. Kada bi Lea ujutro skuhala kavu i stavila doručak na stol, Nikolina bi joj pokazala odobravanje slanjem unutarnjeg dodira. Nije joj morala riječima reći da želi još šećera u kavi, samo bi poslala mali impuls. Lea je znala sviđa li se sestri kako se odjenula za taj dan, a da ne izmijene i jednu riječ. Nikolina je naučila slati čitavu paletu impulsa - od malih, jedva primjetnih zamjena za *da* i *ne*, do jakog bola i ekstatičke ugode.

Kada bi tijekom popodnevne šetnje gradom Lea predložila da odu na sladoled, dobila bi odgovor u obliku male količine bola ili ugode. Ako bi se radilo o negativnom odgovoru, Lea ne bi ni pokušavala uvjeriti sestru da pristane. Nije joj bilo više važno hoće li jesti sladoled, nego samo da ugodi sestri. Nikolina je uvjek odlučivala, iako to drugi ljudi nisu primjećivali. Kada bi srele prijatelje i kada bi trebalo odlučiti hoće li ostati s njima ili

nastaviti šetnju same, obično bi Lea na glas rekla "da" ili "ne", ali odluku bi donijela Nikolina. Kad bi ih roditelji nazvali i pitali kada će doći na ručak, Lea bi se javila na telefon i dogovorila posjet. No nitko ne bi mogao znati da kada Lea kaže "Hm, u ponедјелjak...", u stvari ne razmišlja na glas nego čeka Nikolinino odobravanje ili neodobravanje.

Lea više nije išla na posao zbog vlastite plaće i zadovoljstva - činila je to samo da ugodi sestri. Nije spremala stan jer je voljela red - radila je to samo zato da bi osjetila sestrino odobravanje. Nije birala odjeću i cipele zato jer su joj se sviđale, nego zato da bi Nikolina bila zadovoljna. Nije više odlazila na izlete i druženja s prijateljima zato jer ju je to veselilo, nego zbog toga da osjeti impuls ugode koji će joj sestra poslati ako bude zadovoljna. Hodala je i disala samo s jednim ciljem: da osjeti sestrino zadovoljstvo. Kada bi bile razdvojene sve, je bilo bezlično i vrijeme je prolazilo samo s jednim ciljem: da opet budu zajedno i da osjeti njezin unutarnji dodir.

* * *

Nedugo nakon njihovog dvadeset i šestog rođendana, *oni* su došli opet, dokazujući da nisu zaboravili na sestre. No, ovaj puta odveli su samo Nikolinu. Lea je zurila u zavjesu od jakog svjetla koja je ušla u spavaću sobu iako je prozor bio zatvoren.

U sljedećem trenutku njezine sestre nije bilo, a Lea se osjećala omamljena i nesposobna da se pomakne. Pred jutro se Nikolina vratila, ali nije se sjećala što su joj učinili. Sposobnosti slanja i primanja impulsa ostale su nepromijenjene.

Ali Nikolina se uskoro razboljela - testiranja su pokazala da se radi o rijetkoj nasljednoj bolesti. Liječnici su bili zbumjeni jer nitko u njezinoj obitelji nije bolovao od takve bolesti.

Ležala je na intenzivnoj njezi, a Lea je neprestano bila kraj nje, držala je za ruku i ispunjavala joj svaku želju. Odlazila bi kući samo kad bi je Nikolina slanjem impulsa natjerala da se ode presvući i naspavati.

Nekoliko tjedana kasnije, liječnici su objasnili Lei i njezinim roditeljima da ne mogu pomoći Nikolini, ali da postoji mogućnost da bude izlječena. Radilo se o eksperimentalnom lijeku koji se za sada primjenjivao samo na grupi ljudi koji su bili uključeni u istraživanje jednog poznatog inozemnog liječnika. Nikolina je dobila mogućnost da se uključi u program, ali morala je oputovati u bolnicu u kojoj se provodio program. "Morat će ostati tamo najmanje godinu, a možda i više", rekao je liječnik.

"Ja ću ići s njom", odgovorila je Lea odlučno.

"Bojim se da to neće biti moguće. Pratnja nije dozvoljena u okviru istraživanja. A nećete moći niti doći u posjetu jer zemlja

u kojoj se program provodi ne izdaje turističke vize."

Kada su ostale same, Lea je rekla: "Ovo su *oni* učinili, samo da nas razdvoje. Zašto prekidaju eksperiment, zašto im više nismo zanimljive? Nemoj ići, molim te."

"Moram ići", odgovorila je Nikolina. "Vratit ću se kada ozdravim. Kada *oni* sve zaborave. Kada zaborave i da su provodili eksperiment i da su ga odlučili prekinuti."

* * *

Kada je Nikolina otišla, Lea je satima sjedila nepomična. Roditelji su je odveli kući da ne bi bila sama.

Pokušala je nešto osjetiti. Skakala je i vrištala dok se nije umorila. Obukla je Nikolinu košulju i legla na pod, valjajući se sve dok nije bila puna prljavštine. Pospremila je sobu, tako detaljno da nije ostalo ni zrno prašine, ali nije ništa osjetila. Udarala je šakama po zidu, ali nije osjetila ništa. Samo tupu bol u zglobovima prstiju i peckanje na mjestima gdje je koža popucala - bezlične impulse koje joj je slalo njezino vlastito tijelo.

"Zašto se tako ponašaš? Znam da ti je teško, ali Nikolina ne bi bila sretna da vidi da ne možeš bez nje", rekla joj je majka. To je pomoglo.

Nikolina bi htjela da odeš na posao - rekla bi Lea sama sebi i otišla na posao.

Nikolina bi htjela da nešto skuhaš i pojedeš - pomislila bi i učinila to.

Nikolina bi htjela da odeš u društvo - pomislila bi i skupila snage da to učini.

Brojala je dane između sestrinih telefonskih poziva. Nikolina nije mogla slati impulse na daljinu, ali godilo je čuti njezin glas. Rekla je da je bolje i da liječenje napreduje. Samo da ponekad ima problema s liječnicima i medicinskim osobljem.

Tri mjeseca kasnije, Lea i njezini roditelji bili su pozvani na razgovor u lokalnu bolnicu. Obavijestili su ih da je Nikolina izbačena iz eksperimentalnog programa. "Način na koji se ponašala nisu više mogli tolerirati", rekao je liječnik. "Vaša kćer ima vrlo nezgodnu naviku da od ljudi koji je okružuju očekuje da je slušaju. Tako su nam barem rekli u službenom objašnjenju - moram priznati da mi nismo to primijetili. Ali oni govore o mogućnosti psihološkog poremećaja, kojega u ovoj situaciji ne mogu liječiti - postoji puno potencijalnih sudionika eksperimentalnog programa koji čekaju da se uključe."

* * *

Nikolina je umrla nekoliko tjedana nakon povratka. Lea je ostala s roditeljima, zauvijek okružena izvanjskim glasovima i dodirima koji se nisu mogli usporediti s onim za čime je čeznula.

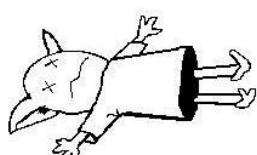
Ništa više nije imalo smisla kad nije bilo Nikoline. Lea nije znala odrediti je li nešto u redu. I što nije u redu. Nije više bila sigurna da postoji. Hodala je svjetom kao sjena, nesposobna da bilo što osjeti.

Kada nikoga ne bi bilo u blizini odlazila bi u šetnju i hodala tako dugo dok se ne bi srušila od umora. Kada bi pored nje stavili hranu, jela bi sve dok joj ne bi pozlilo ili dok je ne bi zaustavili. Kada hrane nije bilo u blizini, nije se ni sjetila jesti. Izašla bi na hladnoću bez tople odjeće i prelazila cestu a da ne pogleda prolaze li automobili.

Roditelji su pronašli ženu koja će je čuvati dok su oni na poslu. Žena ju je pokušavala uvjeriti, razgovarati s njom, čak bi je ponekad udarila. Lea se nije obazirala na izvanske osjete.

Nije željela komunicirati s vanjskim svijetom. Misli su joj se vrtile u krugovima, uвijek se iznova vraćajući na Nikolinu. Pitala se zašto. Zašto su htjeli da se razboli i zašto su dopustili da umre. Zašto su prekinuli eksperiment sad kad su od njih dvije konačno dobili očekivano ponašanje.

Onda je shvatila. Eksperiment nije završio - upravo je započeo njegova treća, konačna faza. Faza u kojoj je ona, nepotpuna, otkinuta polovica cjeline, bila jedini objekt promatranja.

Poigravši se motivima bajki, Ivana priča neuobičajenu pripovijest.

Ivana Delač Horvatinčić

BAJKA NAD BAJKAMA

Mladić i djevojka hodali su kroz šumu. Ptice su pjevale, skrivene u lišću drveća koje je svojim gustim granama zaklanjalo put sunčevim zrakama, propuštajući ih tek mjestimično, u zrakama što su šumu bojale zlatom. Visoko iznad krošnji, tek je pokoji vunasti oblačić krstario modrim nebom.

"Zaista misliš da ćemo uspjeti u ovome?", djevojka je bila pomalo sumnjičava. Mladić se nasmije.

"Bez brige", odvrati, ispuštajući bijeli kamenčić iz ruke. Kamenčić meko utone u travnati pokrov, a njegova ruka vrati se u kožnu vrećicu koju je nosio oko pojasa. "Ovi kamenčići će nam pokazati put doma."

"Nisam mislila na to. Što ako ne nađemo čarobnicu?"

"Naći ćemo je", zvučao je samouvjereni. "Onaj putujući trubadur mi je detaljno objasnio put. Kroz par trenutaka trebali bismo doći do čistine i velikog starog hrasta, a od tamo do kuće je svega stotinjak metara", još jedan kamenčić iz mladićeve ruke padne na tlo.

I zaista, nekoliko minuta kasnije, izbili su na malu čistinu usred koje se nalazio debeli hrast kvrgavih grana koje su se od debla širile u svim mogućim smjerovima.

"Od ovog bi drveta imali grijanje za cijelu zimu", reče djevojka, odmjeravajući pogledom prekrasno stablo.

"Pa, nadajmo se da nam ubrzo ogrjev neće ni trebati", mladić se zavjerenički naceri. Kimnula je i napustili su čistinu, ulazeći ponovno u šumu.

Nekoliko minuta kasnije, ugledali su kućicu ugnijeđenu između dva stabla koja su svojim isprepletenim granama činila prirodni pokrov nad krovom kuće. Zidovi su bili glatki i čokoladno smeđi, a prozori uokvireni šarenim krivudavim linijama. Kad su prišli bliže, vidjeli su da kuća nije rađena ni od drveta, ni od kamena, već od materijala koji im nije bio poznat. Izmijenivši pogled pun divljenja i čuđenja, stali su pred vrata i mladić odlučno pokuca.

Čekali su nekoliko trenutaka, a tada su se vrata gotovo nečujno otvorila i našli su se oči u oči sa sitnom, pogrbljenom staricom smežuranih ruku i lica toliko izboranog da se činilo kao da ima preko stotinu godina. No, oči koje su blistale na tom staračkom licu bile su modre i duboke poput pučine, odajući ne samo starost i mudrost, već i mnogo, mnogo više od toga. Čovjek se gotovo mogao utopiti u tim očima, roneći kroz sve tajne koje su skrivale.

"Dobar dan, djeco", reče starica ljubazno. Glas joj je bio malo hrapav, ali topao. "Što vas dovodi k meni?"

"Dobar dan, mudra čarobnice", odvrati mladić odvažno, isprisivši se. "Želimo učiti od tebe."

Starica se malo trgne, iznenadena njegovim odgovorom, a zatim duboko uzdahne.

"Kako se zovete?", upita.

"Ja sam Ivica, a ovo je moja sestra Marica."

* * *

Stol je bio krcat hranom, od srnećeg pečenja i zečetine u umaku od brusnica, preko krumpira pečenog u kori, do poslastica poput voća u čokoladnom umaku i palačinki s marmeladom od šipka. Ivica i Marica, izgladnjeli od dugog hodanja kroz šumu, jeli su toliko halapljivo da nisu primjećivali ništa oko sebe.

A unutrašnjost kuće zaista je bila prekrasna. Jednostavno namještена, s drvenim krevetom prekrivenim krznima, nebrojenim policama s knjigama i kojekakvim bočicama, kutijicama i biljkama na zidovima, bila je uredna i bespriječorno čista, a osvjetljenje nije dolazilo samo kroz prozore, već i iz velikog željeznog svijećnjaka koji je visio sa stropa. Svih šest svijeća svijetlike su jače od običnih svijeća, a nisu dogorijevale.

Starica je ubacila par cjepanica u veliki otvoreni kamin te pročeprkala po žaru i gorućem drvetu željeznim žaračem, a zatim objesila mali kotao na šipku iznad vatre.

"Koliko vi uopće imate godina?", upita okrenuvši se prema Ivici i Marici koji su dovršavali zadnje palačinke.

"Ja imam sedamnaest", odvrati Ivica žvačući. "Marica šesnaest."

"Malo ste prestari da biste započeli učiti magiju", starica zavrти glavom s neodobravanjem, što je izazvalo prilično negativnu reakciju kod Ivice. Skočio je na noge, sasvim zaboravivši na palačinke.

"Ali mi to zaista jako želimo!", uzvikne. "Drugačiji smo od ostalih iz našeg sela, ne spadamo tamo!"

"I nitko nas ne voli", doda Marica, pažnje i dalje usmjerene na palačinke. "Naša mačeha već neko vrijeme pokušava nagovoriti oca da nas se riješi. A ni drugi nisu bolji."

"Zašto onda želite naučiti magiju? Da vas svi počnu voljeti?"

"Ne, čarobnice, nego da se osvetimo!", Ivičine oči se zakrijese. "Htio bih mačehu pretvoriti u svinju, a onda je zaklati i hraniti oca njenim mesom! Htio bih da me se svi boje toliko da mi se ne usude ništa reći! Htio bih da me otac prestane smatrati odraslim samo kad mu treba dodatni par ruku za raditi!"

Starica je zabezknuto gledala uzbudjenog mladića.

"Ja bih rado pretvorila onu malu plavušu iz susjednog sela u grdobu", Marica mirno slegne ramenima. "Onda ne bi baš svi dečki slinili nad njom. I pretvorila bih se u najljepšu djevu na svijetu, pa bi se svi vitezovi za moju naklonost borili protiv kojekakvih zvijeri koje bih im stvorila."

Starica je zurila u njih bez riječi.

"Vi niste normalni", reče zatečeno. "Magija se mora koristiti za dobro, inače postane vrlo, vrlo zla i opasna! Nikad ne bih svoja umijeća prenijela na one koji bi ih koristili u takve zle svrhe!"

"Ali...", pokuša Ivica.

"Nema ali!", starica ga oštro prekine. "Dovršite ručak, popijte čaj i idite kući! Ovdje nemate što tražiti."

S tim riječima, okrenula se prema kaminu i kuhačom promiješala čaj u kotliću.

Ivica i Marica izmjene kratki pogled, a onda on skoči prema starici i snažno je gurne.

Starica bolno vrisne kad je plamen liznuo po gornjem dijelu njenog tijela i pokuša se otrgnuti, no Ivica ju je čvrsto držao, ne dopuštajući joj da se izvuče iz kamina. Mlatarala je nogama, trzala se i vrištala, no bio je mlad i znatno veći i jači od nje.

"Marice, brzo!", vikne on. "Brzo, prije nego uspije nešto isčarobirati!"

Njegova sestra spremno dohvati žarač i, približivši se kaminu, snažno udari nesretnu staricu po glavi. Krv i mozak briznu, a staro tijelo omlojavci i Ivica ga bez problema gurne cijelog u kamin.

Stajali su i promatrali kako plamen liže suhu staričinu kožu. Smrad pečenog mesa širio se kolibom.

"Što ćemo sad?", upita Marica. "Sad nas nema tko poučiti."

"Sigurno ima neku knjigu čarolija", Ivica se osvrne. "Pretražit ćemo kolibu."

"A tijelo?"

"Ostavi ga. Ako i ne izgori, ionako je mrtva. Ispričat ćemo svima da nas je zarobila i da nas je htjela ispeći i pojesti, pa smo je nadmudrili i strpali u peć", nasmijao se, zadovoljan svojim planom.

Nije im trebalo dugo da na jednoj polici pronađu knjigu požutjelih i iskrzanih listova. Uzbudjeni, otvorili su je.

"Što je ovo?", namršti se Ivica. "Koji je ovo jezik?", okrenuo je još par listova. "Okej, ovdje ima nekoliko različitih jezika, a ja ne razumijem nijedan!"

"Ne možemo bacati čini ako ih ne razumijemo", upozori ga Marica. "Što ako

sebe pretvorimo u žabe? Ili u svinje, pa nas otac ulovi i zakolje?"

"Možda ima barem nešto što ćemo razumjeti", nastavio je okretati list po list. "Evo! Malo je čudno napisano, ali može se razumjeti."

"Za otvorit vrata što u daleke svijete vode i pričanje priča pričaju", pročita Marica, *"ti u otvoren kraj izidi i triput vikni zaziv amo od vila poslan.* Tu ispod piše što treba pročitati."

"Hmm...", Ivica se počeše po glavi. "Otvoren kraj... Možda ona čistina ili tako nešto?"

"Idemo probati!", uzbudeno će Marica.

* * *

Vratili su se natrag na čistinu sa starim hrastom u sredini i uglas pročitali tekst iz knjige pisan kitnjastim krasopisom.

"O bozi prirodnih sila i prostora tijeka, otvorite vrata za put u daleki kraj i neka me struje vjekova u njih nose!"

Knjiga bljesne i pred njima se stvori mala blještava kuglica koja se vrtjela oko svoje osi. Zapanjeno su gledali kako kuglica raste i vrti se sve brže, dok nije postala velika kao i oni sami i odjednom se umirila, rastegnuvši se poput tijesta u ovalno polje sjajno poput ogledala iz kojeg su frcale iskre.

"Ovo je sjajno!", oduševljeno zazviždi Ivica. "Ako su to ta vrata, onda možemo proći kroz njih. Tko zna kamo će nas odvesti. Marice, ovo bi moglo biti bolje od osvećivanja mačehi i ostalima!"

"A što ako je opasno?", Marica je sumnjičavo gledala sjajnu okomitu površinu.

"Ma daj, imamo knjigu čarolija, što nam se može desiti?", namigne Ivica, podižući knjigu. "Možda u tom drugom svijetu možemo naučiti jezike koji su u knjizi. Možda ih je tako i ona stara vještica naučila."

"Možda."

"Idemo onda?"

Marica kimne i oni priđu vratima. Ivica oprezno dotakne blještavu površinu rukom i usklikne kad je ruka uronila u blještavilo kao u vodu. Osjećaj je bio mekan i topao, a istovremeno vlažan i klizav. Uhvatio je sestru za ruku i zakoračili su u vrata.

Kad su nestali u blještavilu, vrata se ponovno skupe u kuglicu koja se vrtjela oko vlastite osi, a zatim nestanu uz tih prasak.

* * *

Jack se vraćao kući, zadovoljno pjevušeći. Pretpostavljao je da će majka biti ljuta kad sazna da je njihovu jedinu kravu, umjesto da je proda za novac koji bi im omogućio da barem neko vrijeme malo normalnije žive, dao strancu kojeg je sreo putem. No, kad pokaže majci čarobni grah koji mu je stranac dao u zamjenu za kravu, sigurno će biti sretna jednako koliko je i Jack bio sretan.

Čarobni grah! Nije mogao vjerovati da mu se toliko posrećilo. Doduše, čarobni grah je izgledao kao i svaki drugi obični grah, no Jack je duboko u sebi znao da je tih pet zrna graha koje je čvrsto stiskao u maloj kožnoj

vrećici zaista posebno, osjećao je to jednak snažno kako je njegov pokojni djed osjećao promjenu vremena u svojim kostima. Nije znao što čarobni grah može i koja je njegova čarolija, ali bio je čaroban, pa je sigurno imao neku čudesnu svrhu.

Kod zdenca s vodom za putnike sreo je dvoje ljudi koji su mu se činili tek nešto starijima od njega. Dečko je u ruci držao staru knjigu i čitao nešto u njoj tiho mrmljajući, a cura je upravo izvlačila vodu iz zdenca.

"Bok, putnici", pozdravi ih Jack veselo. Dečko se trgne i naglim pokretom zatvori knjigu.

"Tko si ti?", upita.

"Jack", odvrati Jack jednostavno. "Iz sela malo dalje niz ovaj put. A tko ste vi?"

"Ja sam Ivica", stranac se okljevajući nasmiješi, a onda prihvati ispruženu Jackovu ruku, "a ovo je moja sestra Marica."

"Drago mi je", dobaci ona, grabeći vodu iz kante rukom.

"Kamo vas dvoje idete?", Jack je bio znatiželjan. Ivica neodređeno odmahne rukom.

"Eto, putujemo... Pa kamo nas noge odnesu."

"Mene je majka poslala da prodam našu kravu", Jack je odjednom imao silnu potrebu pohvaliti se pred ovim strancima koji su, očito, bilo svjetski putnici i sigurno su znali sve o čarobnim stvarima. "Ali nisam je prodao."

"Nego?"

"Mijenjao sam je za čarobni grah", odvratio je zavjerenički, ispod glasa. Ivici se oči zakrijese.

"Čarobni grah? Kako je to fora!", uzvikne. "Jel ga mogu vidjeti?"

"Možeš", Jack se nadimao od ponosa dok mu je pružao kožnu torbicu. "Ali nemoj dirati."

"Bez brige, ne treba mi", Ivica namigne, potapšavši se po svojoj kožnoj torbici, gotovo identičnoj Jackovoj. "Ja imam čarobne kamenčice", doda povjerljivo, "koji sjaje u mraku."

"Jack, želiš li ti vode?", upita Marica i Jack se okreće prema njoj sa smiješkom.

"Neću, hvala", odvrati. "Blizu je moje selo, tamo ću se najesti i napiti."

"Pa, stvarno fora", reče Ivica, vraćajući Jacku kožnu vrećicu. "Lijepo je znati da nisam jedini koji sa sobom nosi čarobne stvari. Drago mi je da smo se upoznali, Jack."

"I meni", odvrati Jack vedro. "Možda se još vidimo."

"Možda."

Pozdravivši svoje nove prijatelje, Jack je pošao dalje prema selu i prije no što je sunce zašlo, bio je u svom dvorištu.

Majka je, naravno, pobjeđnjela kad je čula da se vratio bez tako im potrebnog novca. Kad joj je pokušao objasniti da je za kravu dobio čarobni grah, istrgla mu je vrećicu iz ruke i, otvorivši je, na dlan istresla nekoliko malih, bijelih kamenčića.

"Ti ovo zoveš čarobnim grahom?", urlala je na njega. "Ovo je tebi grah?! Vratiš se s kamenjem umjesto s novcem!"

Jack je zatečeno zurio u kamenčice dok mu je spoznaja dopirala do svijesti.

Ivica ga je prevario. Zamijenio je vrećice.

"Noćas nema večere! Idi spavati!", s tim riječima, majka je ljutito otvorila prozor i bacila kamenčice van, a Jack se pognute glave i duboko razočaranog srca zatvorio u svoju sobu.

* * *

Patuljci su izmjenjivali sumnjičave poglede, i dalje se ne mičući od staklenog lijesa.

"Molim vas", usrdno je preklinjaо princ, jedva se prisilivši da otkine pogled od ljepotice koja je ležala u lijesu. "Dajte mi da je uzmem. Pazit ču na nju jednako pažljivo kao i vi, neću dozvoliti da išta poremeti njen san."

"Ne znam", odvrati patuljak s naočalama, koji se činio kao voda skupine. "Što ako si ti neki perverznjak koji će unakaziti njeno tijelo? Izjavio si da si se zaljubio u našu prijateljicu koja je, budimo realni, mrtva, čak iako izgleda kao da samo spava."

Ostala šestorica patuljaka važno zakimaju glavama, slažući se s njim.

"Znam da zvuči čudno", princ nije odustajao, "ali jednostavno osjećam da je moja sudbina da je ponesem sa sobom i pazim na nju do kraja svog postojanja. Ne znam kako vam to opisati."

"Hej, a što se tu događa?", reče netko iza njih i svi se okrenu u smjeru iz kojeg je dopirao glas. Mladić i djevojka, koji su bili toliko slični da je bilo očito da su brat i sestra, stajali su malo dalje. Njihova odjeća je bila čudna, kao da nisu iz te zemlje, a mladić je uz svoja prsa pritisnula knjigu koja je izgleda vrlo staro. Djevojka je pak pod rukom držala snježnobijelu kokoš, a preko ramena joj je bila prebačena kožna torba puna nečeg okruglastog.

"Ovaj princ želi odnijeti našu Snjeguljicu", odvrati jedan od patuljaka, mršteći se toliko da su mu se bore duboko usjekle u čelo. "Kaže da se zaljubio u nju."

"Princ, ha?", promrmlja djevojka zureći u ljepoticu u staklenom lijесu. "Što joj se dogodilo?"

"Progoni je njezina mačeha, zla kraljica", sitni, mršavi patuljak si je u očaju kršio ruke, ne obazirući se na strog pogled patuljka s naočalama. "Prvo se prerašila u prodavačicu i tako jako stegnula Snjeguljicu pojasom da je ostala bez daha i oporavila se tek kad smo došli i prerezali pojas. I pokušala je još neke stvari, ali svaki put smo došli na vrijeme. A onda...", patuljak šmrne, "dala je našoj Snjeguljici otrovnu jabuku i nismo je mogli spasiti."

"Ne izgleda kao da je mrtva", primijeti Ivica.

"Jelda?", princ se okreće prema njemu. "Nije li prelijepa?"

Maričin pogled je otrovno probijao naizmjence princa i Snjeguljicu u lijesu i Ivica je trkne laktom.

"Da, lijepa je", reče glasno. "Toliko lijepa da ja želim izgraditi hram posvećen ljepoti i položiti njen lijes u njega."

Princ se trgne, zureći u Ivicu.

"Tko si ti, mali?", upita pomalo nabusito. "I otkud ti pravo da se mijesaš u moje dogovore s ovim patuljcima?"

"Ja sam Ivica... Princ Ivica", ispravio se, "iz jedne daleke zemlje."

Patuljci opet zakimaju glavama. Mladićeva neobična odjeća govorila je u prilog njegovoј tvrdnji.

"Siromašan neki princ", podrugne se princ. "Gdje ti je konj? Zašto ti je odjeća seljačka?"

"Putujem inkognito", odvrati Ivica mirno. "Ali blaga imam više nego ti, Marice."

Marica spremno pruži bratu torbu i on je otvori, pokazujući svima što se u njoj nalazi. Patuljci jednoglasno ispuste zadriveni uzdah, pohlepno zureći u gomilu velikih jajolikih komada zlata. Princ je bio neugodno iznenaden.

"Sve ovo za vašu nesretnu skončalu prijateljicu", ponudi Ivica. "Uz obećanje da će štovati njenu ljepotu a da je ikada taknem, za razliku od ovog pohotnog princa koji, s obzirom da se zaljubio u mrtvu ženu, sasvim sigurno neće držati svoje prljave ruke podalje od nje."

"Ti, mali...", protisne princ izvlačeći mač, no patuljci odjednom okruže Ivicu i Maricu, prijeteći podižući svoje pijuke i čekiće.

"Mali princ ima pravo", reče patuljak s naočalama. "A ti idi odavde. Veći si od nas, ali nas ima više."

Princ opsuje i, dvoumeći se par trenutaka, uzjaše svog konja.

"Još ćete vi mene vidjeti!", vikne prijeteći im stisnutom šakom, a onda potjera konja u galop.

Kad je princ nestao u obližnjoj šumi, patuljak s naočalama stisne Ivici ruku, dok su mu suze punile oči.

"Čuvaj nam našu Snjeguljicu", reče. "I javi nam gdje si izgradio hram da je dođemo posjetiti."

"Naravno", nasmiješi se Ivica. "Možete mi vjerovati."

* * *

Kad su patuljci otišli s torbom punom zlatnih jaja, Ivica i Marica uprte stakleni lijes na ramena i pođu prema nedalekoj litici.

"Kad dođemo na vrh litice, bacit ćemo lijes dolje", objašnjavao je Ivica. "Čim izgleda kao da je još živa, znači da je začarana i da se može probuditi. Ovako neće."

"Mrzim sve te princeze u nevolji koje njihovi prinčevi spašavaju", odvrati Marica s gađenjem. "Kao ona koja se ubola i zaspala na sto godina. Mislim, pa što? Zašto ju je baš bilo nužno spašavati?"

"Pa zato smo i zeznuli njenog princa, ne?", namigne njen brat. "Pa nek spava cijelu vječnost."

Uspon je bio polagan i mučan jer je lijes bio težak, no naposljetu su izbili na sam

vrh litice koja je s druge strane bila strma i ispresijecana oštrim stijenama. Prije no što je stigao spustiti lijes s ramena, Ivica se spotakne i lijes tresne na tlo, začudo se ne razbivši.

No Snjeguljica u lijisu zakašlje, izbacujući zalogaj jabuke koji joj je zapeo u grlu, i začuđeno podigne poklopac lijesa.

"Što se dogodilo?", upita zbumjeno.
"Gdje sam? Tko ste vi?"

Ivica i Marica izmijene kratki pogled i naglo poguraju lijes prema rubu litice. Prije no što je Snjeguljica shvatila što se događa, zajedno s lijesom je padala niz strminu.

Brat i sestra su zadovoljno slušali njen vrisak, a zatim tipe udarce.

I onda, tišinu.

* * *

Vuk je puhal i puhal i puhal, no uzalud. Kuća je i dalje stajala na mjestu. Zbumjen, namrštilo se i, počešavši se pandžom po glavi, bacio pogled na hrpu slame koja je ležala malo dalje, a zatim na gomilicu drvenih štapova iza nje.

"Ne shvaćam", promrmlja vuk. "Te dvije sam otpuhao. Zašto ovu ne mogu?"

Roktavi smijeh dopre iz kuće.

"Tišina, glupi prasci!", drekne vuk bijesno. "Otpuhao kuću ili ne, bit ćete mi večera!"

"Samo se ti nadaj, vuk", reče roktavi glas iz kuće.

Vuk zareži i duboko udahne, ispunjavajući svoj veliki kapacitet pluća

zrakom. Ponovno je puhnuo na kuću, no iako se breza pored kuće povila, kuća je ostala stajati na mjestu.

"Prasac ima pravo, nećeš moći otpuhati kuću", reče glas iza njega. Vuk se naglo okrene, spreman skočiti i zabiti svoje zube u onoga tko mu se usudio obratiti, no kad je vidio mladića s knjigom i djevojku s kokoši pod rukom, isceri se.

"O, to ste vi", reče. "Otkud vi ovdje? Mislio sam da ste nakon onog sa Crvenkapicom nestali."

"Eto, putujemo svijetom", namigne Ivica. "Pomogli smo ti prošli put, možda možemo i sad."

Vuk se dobro sjećao ugodnog osjećaja punine u želucu nakon što je požderao i Crvenkapicu i njenu pomalo suhonjavu baku i uzdahne. Već dugo se nije tako dobro najeo kao onda.

"Da, pomogli ste mi", odvrati zadovoljno. "Da niste onako opili onog lovca, možda bi me uhvatio."

"Što loviš? Prasce?", upita Marica.

"Jedan je napravio kuću od slame, drugi od drvenih štapova, i kad sam im otpuhao kuće, pobegli su kod trećeg, u ovu kuću koju nikako da srušim", šapom je pokazao prema kući.

"Može ovako? Pomognemo ti, a ti nam daš jednog prasca da ga ispečemo, jer bismo i mi rado malo prasetine", predloži Ivica.

"Imate kokoš, što nju ne ispečete?", frkne vuk. Nije navikao dijeliti svoj plijen s ikim.

"Ovo nije obična kokoš", Marica zaštitnički stisne kokoš uz svoja prsa. Kokoš, osjećajući opasnost, uznemireno kokodakne. "Ovu kokoš smo ukrali divu koji je živio na vrhu divovske stabljike graha. Ona nese zlatna jaja."

"Ah, ljudi i zlato...", progundja vuk. "No, dobro, neka vam bude, jedno prase je vaše. Kako da srušim kuću?"

"Vuče, vuče...", Ivica će mudro. "To je zidana kuća, nećeš je nikad srušiti puhanjem. Treba ti oruđe kojim ćeš razrušiti njene zidove."

"Prasci nisu imali oruđa u kućama koje sam otpuhao. A selo je daleko odavde."

"Onda moramo smisliti nešto drugo."

"A da vuk uđe kroz dimnjak dok mi zabavljamo prasce na vratima?", predloži Marica, i dalje se ne odvajajući od svoje kokoši.

"Sjeti se one vještice, Marice", upozori Ivica. "Ako prasci lože vatru u kaminu, vuk će uletjeti ravno u kamin i izgorjeti."

"Onda trebamo prvo izliti puno vode kroz dimnjak."

"Pametna si ti mala", vuk je svojom teškom šapom potapša po glavi.

* * *

Nešto kasnije, zamka za praščice je bila postavljena. Vuk i Ivica su bili na krovu, Ivica je držao veliko vjedro puno vode, a Marica je pokucala na vrata.

"Tko je?", upita uplašeni glas iznutra.

"Djevojčica Marica", odvrati ona, podešavajući glas da zvuči bojažljivo i djetinje.

"Je li te vuk poslao?"

"Vuk? Kakav vuk? Nisam vidjela nikakvog vuka... Tu ima neki vuk?!", gotovo je zacičala.

"Vuk je otišao?", roktavi glas je zvučao iznenadeno.

"Molim vas, pustite me unutra, gladna sam i umorna, izgubila sam se, a moja je kokica isto gladna...", kao naručeno, kokoš je odabrala upravo taj trenutak da pogleda gore i, ugledavši ponovno vuka na krovu, zakokodače.

Vrata se otvore i praščić oprezno promotri okolinu, a zatim se zagleda u Maricu.

"Zaista jesu djevojčica", reče s olakšanjem. "Pobojao sam se da se to vuk prerušio da nas namami."

"Imaš jako lijepu kokicu", odvaži se jedan od dva praščića koji su se natiskivali iza svog brata.

"Jel' je smijemo malo pomaziti?", upita drugi.

"Smijete", nasmiješi se Marica.

U tom trenutku, Ivica izlije vodu niz dimnjak i vatru u kaminu zapišti dok se gasila, no praščići, zaokupljeni Maričinom kokoši koja je ponovno počela kokodakati, nisu to primijetili.

* * *

Vuk je odavno otišao u svoje skrovište, kokoš je spavala uzicom zavezana za obližnji grm, a Ivica i Marica su sjedili pored vatre. Komadi mesa su se pekli nabodeni na štapove zataknute u zemlju. Pečena svinjetina mirisala je upravo bajno.

* * *

"Znaš, brate, imao si pravo", reče Marica, češkajući po glavi kokoš koju je nosila pod rukom. "Ovo je zaista zabavnije nego osvećivati se maćehi i ostalima iz sela. Makar bih voljela da se jednom vratimo u selo i napravimo i njima nešto."

"Imamo vremena koliko god hoćeš za to", odvrati Ivica. Hodali su prašnjavom cestom prema udaljenom dvorcu u kojem je, kako su čuli, neki princ priređivao bal na kojem će izabrati svoju ženu. "Ali idemo korak po korak. Moramo prvo naučiti jezike iz knjige."

Tutnjava iza njih natjerala ih je da se okrenu. Kočija je jurila cestom i oni odskoče kako bi je izbjegli. Mladi kočijaš je gonio prekrasne konje, odjeven u urednu uniformu koja ga je činila privlačnim unatoč licu koje je neodoljivo podsjećalo na mišje. Sama kočija je bila zatvorena i oblikom je pomalo podsjećala na bundevu.

"Jesi li vidio ovo?", uzbudeno upita Marica kad je kočija prošla pored njih. "Kladim se da idu na bal!"

"Mogli bismo kupiti lijepu odjeću i otići na bal", predloži Ivica, znajući da će time

obradovati sestruru. I zaista, Maričino lice se ozarilo.

"Zbilja? Jao, to bi bilo prekrasno! Možda je princ zgodan i mlad i odabere upravo mene...", sklopila je oči u mladenačkom sanjarenju. Ivica je potapša po ramenu.

"A ako slučajno odabere neku drugu, riješit ćemo je se kao i...", započne, no naglo zašuti kad je s neba sijevnulo, a ispred njih se odnikud stvorio visoki, suhonjavi starac duge, sive brade i kose. Halja mu je bila dugačka, također siva, i provirivala je ispod tamnog ogrtača, a na glavi je imao vrlo neobičan, visok šiljasti šešir. U desnoj starački pjegavoj ruci je stezao dugačak, kvrgav štap koji se činio jednakop opasnim kao oštar pogled njegovih čelično sivih očiju.

Ivici i Marici nisu trebale visoke škole niti naročita inteligencija da bi istog trena prepoznali čarobnjaka.

"Vi ste Ivica i Marica?", upita starac strogo i nekako retorički, kao da zapravo vrlo dobro zna odgovor i samo želi provjeriti njihovu iskrenost.

"Jesmo", Ivica kimne. "Ti si čarobnjak, zar ne?"

Nije ih udostojao odgovora.

"Dajte mi knjigu", reče, ispruživši ruku. Maričina kokoš kokodakne, a Ivica čvršće stegne knjigu.

"Knjiga je naša", odvrati ljutito. "Nemaš nam je pravo uzeti."

"Knjigu ste ukrali. Ukradeno nije ni poklonjeno niti kupljeno, dakle nije vaše", sivi čarobnjak je zvučao poput kakvog učitelja i

Marica se na trenutak uplaši da će ih zatražiti da ispruže ruke i udariti ih tim svojim štapom po dlanovima. "Ni ne slutite koliko ste nevolja izazvali. Moćna magija je preopasna za neiskusne ruke, a ovo je, vjerujte mi, vrlo moćna magija."

"A je li?", Ivičine oči se lakomo zakrijese. "Tim više, knjiga ostaje tu gdje je. A ti se, stari, makni jer ćemo te inače spržiti tom magijom."

"Budale", promrmlja starac. "Izokrenuli ste temeljne ideje svjetova kroz koje ste prolazili. U onim dimenzijama gdje ljudi svojoj djeci pričaju bajke, te su bajke postale krvave i okrutne i djeca odgajana na njima odrastaju u zle, izopačene ljude. Zlo dobiva bitku, a to je nedopustivo."

Ivica i Marica izmijene pogled.

"Dimenzijama...?", upita Marica nesigurno. Čarobnjak nestrpljivo uzdahne i ponovno ispruži ruku.

"Mali, daj mi tu knjigu!"

"Ne dam!", Ivica se tvrdoglavio. "Knjiga je moja i Maričina, mi smo je našli kod stare vještice!"

"Kod vještice koju ste ubili, da."

"Nismo je ubili!", branila se Marica. "Ona je nas pokušala ispeći i pojesti, mi smo se samo branili..."

"Da, da! U redu, to ćemo ispričati svima, ako hoćete, samo mi dajte knjigu!"

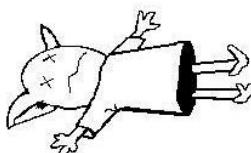
"Ali, treba nam ta knjiga!", Ivica je i dalje bio uporan. "Moramo naučiti jezike koji su u njoj da se možemo osvetiti svima!"

"Pa, niste se baš osvećivali, zar ne?", progundja čarobnjak. "Samo ste bili okrutna gamad koja je ubijala bez razloga."

S tim riječima, on istrgne knjigu iz Ivičinih ruku. Vidjevši to, Marica se preplašeno stisne iza njega, nesvesno stišćući kokoš toliko snažno da je ova počela bolno kokodakati. Prije no što je Ivica išta stigao reći ili napraviti, čarobnjak široko zamahne svojim štapom i izgovori par zastrašujućih, nerazumljivih riječi. Zrakom se proloži snažan bljesak i Ivica i Marica se rasplinu u finu, bliјedu prašinu koju vjetar raznese zrakom. Kokoš, koja je iz Maričinog grubog naručja iznenada pala na tlo, završne gotovo ljudskim glasom i uplašeno otrči prema nedalekom grmlju, gdje ju je spremno dočekala mlada, gladna lisica.

Bljesak je bliјedio, a čarobnjak se činio bijelim, počevši od halje, preko kose i brade, do štapa i šiljatog šešira. Primijetivši razliku, on flegmatično slegne ramenima i krvne knjigu vrškom štapa. Zaiskri, knjiga plane plavim plamenom i nestane, na čarobnjakovom dlanu ostavivši zlatni prsten s krvavo crvenim, kitnjastim slovima koja su polako bliјedila sa slabljenjem plamena.

"E, moja Bilba...", promrmlja on, kratko odajući počast vjernoj čuvarici ove opasne stvarce, a zatim ga natakne na prst i nestane.

VELIKA SIBIRSKA EKSPLOZIJA

Piše: Aleksandar Žiljak

Moglo bi se reći kako je čovječanstvo 30. lipnja 1908. (17. lipnja po Julijanskom kalendaru, u Rusiji korištenom do Oktobra) imalo sreće. Tog se dana, naime, između 7 i 8 sati ujutro po lokalnom vremenu, odigrala

kataklizme došlo u zabačenim šumovitim predjelima Sibira, između rijeka Čunja i Podkamennaja Tunguska, možemo zahvaliti da nije bilo (koliko se zna) ljudskih žrtava, kao ni većih razaranja.

jedna od najvećih katastrofa 20. stoljeća, koja ujedno predstavlja i jednu od najvećih znanstvenih zagonetki - Velika sibirска eksplozija. Samo činjenici da je do

Međutim, imajući u vidu da je katastrofa bila svemirske prirode i znajući koliko malo u tim razmjerima znači, recimo, par tisuća kilometara, broj žrtava i razaranje

mogli su poprimiti razmjere solidnog nuklearnog rata. A što se točno dogodilo prije nešto više od sto godina, i danas nagadamo.

Što su vidjeli seljaci?

Bez obzira na zanemarive posljedice, svijet je osjetio učinke kataklizme. U Londonu se u ponoć 30. lipnja dalo čitati sitni novinski tekst, a u Brancasteru, na jugoistoku Engleske, igrali su golf u dva sata u noći. U Stockholmu, snimljene su fotografije kao podanu, a u Nizozemskoj svjetlo je omelo astronomska promatranja. Britanski barografi registrirali su fluktuacije u atmosferskom pritisku, a američki opservatoriji ustanovili su pad prozirnosti atmosfere koji je trajao više mjeseci. U evropskom dijelu Rusije, svijetle su se noći protegле duboko u srpanj.

I seismografi su imali što za reći. Dva udarna vala zatresla su igle instrumenata u cijeloj Engleskoj, a podrhtavanje se osjetilo čak i u Americi: udarni su valovi obišli cijelu Zemlju. Prema kasnijim procjenama, udarni su valovi mjestimično odgovarali potresima jačine 5 po Richteru (Richterova

skala kasnijeg je datuma, razvijena tek 1935).

U samoj Rusiji, događaj su opisale novine u Irkutsku (više od 800 km južno od eksplozije), Tomsku i Krasnojarsku.

Irkutski *Sibir* od 2. srpnja donosi sljedeći opis: "17. lipnja, oko 9 ujutro, promatrali smo neobičnu prirodnu pojavu. U selu Sjeverni Karelinski (200 vrsta sjeverno od Kirenska) seljaci su u smjeru sjeverozapada, prilično visoko nad

horizontom, vidjeli neko čudno blještavo (toliko da je bilo nemoguće gledati u nj) plavičastobijelo nebesko tijelo, koje se desetak minuta kretalo prema dolje. Tijelo je sličilo "cijevi", tj. cilindru. Nebo je bilo bez

oblaka, tek je jedan mali tamni oblak viđen u općem pravcu blještavog tijela. Bilo je vruće i suho. Kako se tijelo približavalo tlu (šumi), činilo se da se blještavo tijelo razmazuje, a onda se pretvorilo u divovski stup crnog dima i čulo se glasno tutnjanje (ne grmljavina), kao da padaju velike stijene ili se puca iz topova. Sve su se zgrade zatresle. Istovremeno su iz oblaka pokuljali plamenovi nejasna oblika. Sve je seljane zahvatila panika i istrčali su na ulice, žene su plakale, misleći da je smak svijeta. Autor

ovih redaka u međuvremenu je bio u šumi nekih 6 vrsta sjeverno od Kirenska, i iz smjera sjeveroistoka čuo neku vrstu artiljerijske baraže, koja se u intervalima od 15 minuta ponovila barem 10 puta. U Kirensku su se na nekoliko zgrada zatresla prozorska stakla na strani koja je gledala prema sjeveroistoku.”

Sibirski život od 27. srpnja spominje da je pao meteorit i da su se osjetila snažna podrhtavanja tla, te da su se čule dvije snažne eksplozije, kao od visokokalibarskih topova.

Krasnojarec od 13. srpnja daje podrobniji opis: “Selo Kežemskoje. 17. je promatran neobični atmosferski događaj. U 7:43 čula se buka slična jakom vjetru. Odmah nakon toga, odjeknuo je užasni tutanj, kojeg je pratio potres koji je doslovno zatresao zgrade, kao da ih je pogodio veliki trupac ili teška stijena. Nakon prvog je tunja uslijedio drugi, a onda i treći. A onda - razmak između prvog i trećeg tunja praćen je neobičnim podzemnim kloparanjem, slično željezničkoj pruzi kojom istovremeno voze tuceti vlakova. Nakon toga se 5 ili 6 minuta čula točna imitacija artiljerijske paljbe: 50 do 60 salvi u kratkim, jednakim razmacima, koje su postajale redom sve slabije. Nakon minutu i pol do dvije, nakon jedne od baraža, čulo se još 6 tunjeva, poput topova koji pucaju, ali pojedinačno, glasno, i popraćeno podrhtavanjima. Na prvi pogled, nebo se činilo jasnim. Nije bilo ni vjetra ni oblaka.

Međutim, kad se bolje pogledalo u smjeru sjevera, tj. odakle se čulo najviše tutnjave, vidjela se neka vrsta pepeljastog oblaka blizu horizonta koji je postajao sve manji i prozirniji, da bi moguće oko 2 ili 3 popodne sasvim nestao.”

Eksplozija se vidjela s povolike udaljenosti, a u rijetkim naseljima izazvala je, razumljivo, povoliki strah. Jadni su se ljudi pobojali da je došao smak svijeta. Međutim, kao što znamo, kraj svijeta odgođen je za neka bolja vremena.

Nitko, koliko se zna, nije u to vrijeme obišao točno mjesto udara. Službena su istraživanja potpuno izostala. Djelomično je to bila posljedica izoliranosti područja i teškog sibirskog terena, a djelomično i nezainteresiranosti vlasti Carske Rusije koja je brojala svoje zadnje godine postojanja. Prvi svjetski rat, potom Oktobarska revolucija i građanski rat kojim je stvoren Sovjetski Savez, potisnuli su sljedeće desetljeće i pol sibirsku eksploziju u potpuni zaborav.

Meteorski krater u Arizoni

Treba biti svjestan da je početkom 20. stoljeća ideja kako bi Zemlju mogla pogadati krupnija nebeska tijela bila sasvim nova i neuobičajena, skoro revolucionarna. Razumijevanje te činjenice bitno je da se shvati misaone okvire unutar kojih se istraživalo Sibirsku eksploziju. I zato ćemo

na trenutak napustiti sibirsku tajgu i otpustiti se na drugi kraj svijeta, u pustinju Arizone.

Nekih 35 milja istočno od grada Flagstaff nalazi se krater, promjera kilometar i pol, prvobitno poznat kao Coon Mountain. Krater je prvo 1891. istraživao geolog Grove Karl Gilbert. Iako je Gilbertu palo na pamet da je tu možda opalio meteorit, a u okolini kratera bilo je i malih meteoritskih čestica, čovjek je, nakon pomnijeg ispitivanja i eksperimenata, zaključio kako je krater nastao eksplozijom podzemnog plina!

Krater u Arizoni

Međutim, za krater se zainteresirao Daniel Moreau Barringer (1860. - 1929.). Barringer je bio čovjek više no solidna obrazovanja. Na Princetonu je diplomirao s 19 godina, a 1882. diplomirao je na University of Pennsylvania's Law School.

Kasnije će na Harvardu studirati geologiju, a na University of Virginia mineralogiju. Novostečena znanja pomoći će mu da se 1890-ih obogati na zlatu i srebru u Arizoni. Međutim, kad je čuo za postojanje kratera i meteorsko željezo, Barringer je postao uvjeren da je krater meteorskog porijekla. Imajući u vidu znanstvene, ali i poslovne ciljeve, osnovao je Standard Iron Company, koja je trebala iskapati željezo za koje je bio uvjeren da se nalazi ispod površine kratera.

Barringerova tvrtka bušila je u i oko kratera između 1903. i 1905., ali, premda su

zaključili da je krater sigurno rezultat velikog udara, željezo našli nisu. Sljedeće će godine Barringer i njegov partner, matematičar i fizičar Benjamin C. Tilghman, znanstvenoj javnosti podnijeti prve dokaze o udaru na mjestu kratera.

Iskopavanja u krateru trajala su do 1929, a da se ikad našlo meteorit, mase procijenjene na 10 milijuna tona, kome se Barringer nudio. Istovremeno, astronom Forest Ray Moulton ustvrdio je, nakon izračuna energije oslobođene pri udaru, da je meteorit najvjerojatnije ispario pri prizemljenju. Do tada je Barringer već potrošio preko 600.000 (tadašnjih) dolara, skoro se doveoši do bankrota. Moultonovi vrlo uvjerljivi argumenti da je potraga za željezom uzaludna, dokrajčit će ga: Barringer umire od srčanog udara koncem 1929. godine.

Svejedno, iako je Barringerov rad bio komercijalna propast, njegova su istraživanja uvjerila većinu znanstvene javnosti da su Zemlju u povijesti pogađali veliki meteori. Kasnije, 1960-ih, tu će teoriju novim dokazima poduprijeti i Eugene Shoemaker. Barringera su naslijedili supruga i osmero djece, a Meteorski krater, nazvan Barringerovim (iako se to ime izvan znanstvene zajednice rijetko koristi) i danas je u vlasništvu Barringer Crater Company, koju su osnovali. Kasnije je po Barringeru

nazvan i omanji krater na tamnoj strani Mjeseca.

Odiseja Leonida Kulika

Vratimo se, međutim, Velikoj sibirskoj eksploziji. S njom se danas neraskidivo veže ime Leonida Aleksejeviča Kulika, koji nam je uz velike napore donio prve dokaze o razmjerima katastrofe, ali koji

će iz više razloga postati tragični lik cijele priče.

Leonid Aleksejevič Kulik rođen je 7. (19.) kolovoza 1883. u Derptu (danasa Tartu u Estoniji). Poslije očeve smri, otišao je zajedno s obitelji na južni Ural, u Troick, gdje je završio klasičnu gimnaziju, a potom se upisao na Peterburški šumarski institut. Odatle je isključen zbog sudjelovanja u

Leonid Aleksejevič Kulik

studentskim previranjima i poslan u vojsku: obučavan je u Tiraspoljskoj pukovnijskoj školi. Preveden u rezervu, vraća se u Troick, gdje je osnovao socijaldemokratsku organizaciju koja je prihvatile boljševički program. Zbog raspačavanja ilegalne

literature završio je 1909. u tamnici, a zatim je radio kao pomoćnik šumara.

Godine 1911. sudjeluje kao geodet u ekspediciji koju vodi V. I. Vernadski, po čijoj preporuci postaje suradnikom Mineraloškog muzeja Peterburške Akademije Nauka. Prošao je Prvi svjetski rat, iz kojeg izlazi u činu poručnika. 1918. godine Kulik sudjeluje u ekspediciji S. M. Kurbatova, koja na Uralu ispituje nalazišta rudnih bogatstava.

Te se godine počinje zanimati za meteorite. Na njegovu inicijativu je 1921. pri Mineraloškom muzeju utemeljen Meteoritni odjel. Mineraloški studij na Lenjingradskom univerzitetu, započet 1912., završava 1924.

Godine 1921., Kulik je s P. L. Dravertom organizirao prvu sovjetsku ekspediciju koja je trebala ispitati izvještaje koje je AN SSSR-a imala o padovima meteorita. Za Sibirsku se eksploziju zainteresirao kad je posjetio bazen Podkamennaje Tunguske i čuo sjećanja očevidaca katastrofe.

Uvjeren da će naći goleme meteorite, Kulik nagovara Sovjetsku vladu da financira ekspediciju u područje Tunguske. Od 1927. do 1939. Kulik će voditi četiri - a po nekim

izvorima čak šest - ekspedicija u uzaludnoj potrazi za golemim zalihamama meteorskog željeza za koje je bio uvjeren da postoje na mjestu katastrofe.

Krenuvši transsibirskom željeznicom iz Lenjingrada, Kulik se u ožujku 1927. iskrcao u Tajšetu, da bi konjskim saonicama stigao u selo Dvorec na rijeci Angari, a odatle u naselje Vanavare, posljednje prije nepreglednog prostranstva sibirske šume -

tajge. U to je vrijeme tajga ulijevala strahopštovanje. Samo su se lovci na krvna upuštali u koštarac s dubokim snijegom i oštrom hladnoćom zimi, te blatom i rojevima komaraca ljeti. Medvjedi i vukovi

bili su prijetnja cijele godine. Uz silan napor, Kulik je sa svojim pratiocima stigao do obale rijeke Makirte. I tu je stao zaprepašten: na sjevernoj je obali rijeke ugledao debla stabala kako sva leže pokosena u smjeru jugoistoka. Dokle god mu je pogled sezao, nekih 20 kilometara, sva su stabla polegla u istom smjeru. Shvatio je da je epicentar eksplozije još dalje i da su razmjeri katastrofe veći no što je mogao i zamisliti. Slijedeći smjer drveća, Kulik je u lipnju otkrio prirodni amfiteatar i tu se ulogorio. Promjer dna nije bio veći od

milje, pa je Kulik krenuo u ispitivanje brda koja su ga okruživala. Ubrzo mu je bilo jasno da je svo pokošeno drveće u krugu oko amfiteatra okrenuto od njega: svoj logor Kulik je postavio pravo u epicentar velike eksplozije.

I u tom trenutku trijumfa, Kulik će doći do zaključka što će ga koštati neizreciva, ali uzaludnog truda. Naime, promatraljući poprište eksplozije, bio je sve sigurniji da je tu udario golemi meteorit. Kulik je otkrio mnoštvo jama, promjera do više desetaka metara, a dubokih po nekoliko metara, za koje je vjerovao da čuvaju ostatke meteorita. Da je bio iz Sibira, znao bi da takve jame često nastaju u tajgi probijanjem leda kroz treset i potom njegovim topljenjem, čime ostaju močvarna udubljenja. Međutim, nije bilo nikoga tko bi mu u tom trenutku skrenuo pažnju na grešku koju čini. Sa zalihama na izmaku, Kulik se morao vratiti kući.

Međutim, njegov je izvještaj bio dovoljno uzbudljiv da 1928. krene druga ekspedicija. Pridružio im se i snimatelj *Sovkina* Nikolaj T. Strukov, koji nam je ostavio jedinstvene filmske zapise o nadljudskim naporima koje su hrabri istraživači trpjeli u potrazi za svojim ciljem. Kako je ekspedicija imala, blago rečeno, skromni budžet, namirnice su pribavljali lovom na krvnašće. Netko bi se onda svakotliko vratio s dragocjenim teretom koža i krvna u Vanavare, da ih tu zamijeni za nove zalihe.

Na žalost, druga ekspedicija nije našla ostatke meteorita. Ni treća ekspedicija, koju je također snimao Strukov, nije bila bolje sreće. Konje s opremom prebacivali su čamcima preko rijeka i brzaka, a naporni rad na odvodnjavanju jama, u kojima je Kulik vjerovao da će naći svoj meteorit, razvukao se cijelo ljetо 1929. i u 1930. godinu. Polako su počeli shvaćati da je mjesto na kome se nalaze bitno drugačije od svih sličnih na svijetu. Drugdje se uvijek nalazilo velike ili male krhotine, često u tisućama, ali u Tunguskoj nije bilo ni traga meteoritu.

Uz sve sumnje svojih kolega, Kulik je tvrdoglavovo odbijao druge mogućnosti. Pritisnut teškoćama, ponovno se morao vratiti kući neobavljenom poslu. Klima staljinističkih progona što je zavladala

Sovjetskim Savezom odgodila je četvrtu ekspediciju sve do 1937. I premda i dalje nisu nađeni tragovi meteorita, po prvi je put izvršeno zračno izviđanje cijelog područja, kao i detaljna analiza drveća i opožarenih mesta. Istovremeno, Kulik i njegovi suradnici skupljaju iskaze svjedoka koji su bili bliže mjestu pada i koji su na svojoj koži osjetili nepodnošljivu vrućinu, tutnjavu i udarni val. Međutim, meteorit za kojim su žudjeli ostao im je nedostupan.

Podsjetimo, sličnim je ishodom, nedugo prije Kulikovih ekspedicija, završila i Barringerova potraga za meteoritom u Arizoni. Ne znamo jesu li Kuliku u ono vrijeme mogli biti dostupni radovi koji su uvjerljivo dokazivali da se čak i veliki meteorit pri udaru u tlo može potpuno raspasti. I dok je Barringer umro razočaran i finansijski gotovo uništen, Kulik

je 1939. postao prvi znanstveni tajnik novoosnovanog Komiteta za meteorite pri Akademiji Nauka SSSR-a.

Svejedno, Leonid Aleksejevič Kulik ostat će tragična figura sibirske misterije: nakon Hitlerova napada na SSSR u ljeto 1941., javlja se dobrovoljno u obranu svoje

domovine, biva ranjen i zarobljen. Umire od tifusa, najvjerojatnije 24. travnja 1942., u logoru Spas-Demensk, podijelivši tako sudbinu milijuna zarobljenika koji su s 1941. na 1942. poumirali od bolesti, gladi i hladnoće u njemačkim zarobljeničkim logorima. Po njemu će biti nazvani jedan Mjesečev krater i planetoid 2794 Kulik.

Što zapravo znamo?

Istraživanje poprišta Sibirske eksplozije nastavljeno je tek poslije Drugog svjetskog rata. Ekspedicije 1950-ih i 1960-ih našle su u tlu mikroskopske kuglice stakla, s visokim sadržajem nikla i iridija, što ukazuje na njihovo izvanzemaljsko porijeklo. Zračenje je na području eksplozije mjereno, ali tek 1960. i nisu bila ustanovljena odstupanja od

normale. Stabla na mjestu same eksplozije stajala su uspravno, oguljene kore i odranih grana. Također, sistematska ispitivanja svjedoka provođena su tek od 1959., kad su ispitivani oni, još živi, koji su se zatekli unutar 100 km od eksplozije. Većina tih svjedočanstava tvrdi da su ljudi bili nakon

eksplozije pokriveni plikovima i da su čitave obitelji poumirale, a spominjali su se i plikovi na sobovima. Tadašnji liječnici tvrdili su da se radilo o epidemiji boginja, ali mogući pokazatelji radijacije su i godovi drveća, kao i činjenica da je novo drveće brže raslo. Opažene su i genetske promjene na bilju i kukcima. Sva novija kopanja potvrdila su Kulikove rezultate: nepostojanje većih krhotina meteorita. Praktički svake godine, u područje eksplozije zaputi se neka ekspedicija. Dodajmo i da je sredinom 1980-ih tamo otišla i jedna hrvatska ekspedicija, a video-zapis s tog putovanja, pretočen u kraću dokumentarnu seriju, snimio je Gordan Lederer, snimatelj HTV-a koji će 1991. poginuti u Domovinskom ratu.

Ustanovljeno je da je Sibirska eksplozija porušila oko 80 milijuna stabala na površini od preko 2150 kvadratnih kilometara, a satelitske snimke i danas pokazuju područje s manjom gustoćom šume, te s nepravilnom čistinom od oko jednog kvadratnog kilometra površine.

Novo svjetlo na zagonetku bacila su atomska bombardiranja Hirošime i Nagasakija 1945., te niz zračnih nuklearnih proba provedenih u vrijeme Hladnog rata. Pokazalo se da nakon zračne nuklearne eksplozije drveće u epicentru ostaje stajati uspravno, jer udarni val tuče izravno odozgo, pa niz deblo prema tlu, lomeći grane i guleći koru. Dalje od epicentra,

udarni val ruši stabla radijalno u smjeru od epicentra.

Sovjeti su izvodili i pokuse s modelima šume izrađenim od šibica pobodenih u reljef tla u području Podkamennaje Tunguske, nad kojima su aktivirali male eksplozivne naboje. Rezultati ovih pokusa ukazuju da je objekt prišao pod kutem od ugrubo 30 stupnjeva u odnosu na tlo i 115 stupnjeva sa sjevera i da je eksplodirao u zraku, na visini između 5 i 10 km. Promjer objekta procjenjuje se na oko 20 metara. Objekt se razletio u zraku i nije udario u samo tlo, a snaga eksplozije procijenjena je na 10 do 20 megatona, otprilike tisuću puta jače od bombe bačene na Hirošimu. Kao što smo već rekli, izravnih žrtava, čini se, nije bilo, iako se ne mogu u potpunosti isključiti. Vidimo i da se spominju umrli poslije eksplozije. Također, nije bilo ni velikih razaranja imovine.

Konačno, što se dogodilo?

Bilo je neminovalo da se od 1930-ih do danas pojavi više teorija o pravom uzroku Velike sibirске eksplozije. Neke su ozbiljne, druge u domeni senzacionalizma. Kulik je ostao uvjeren da se radilo o udaru meteorita, iako je očito bio nesvjestan razmatranja vezanih uz Barringerov krater, pa nije znao objasniti kako to da nisu nađeni komadi, kao ni krater poput arionskog.

Ti rezultati Kulikovih ekspedicija doveli su do teorije o kometu kao objektu

koji je izazvao eksploziju. Tu teoriju prvi iznosi 1930. britanski astronom F.J.W. Whipple, smatrajući da bi komet potpuno ispario unutar atmosfere, ne ostavljajući tragove, a teoriju su, čini se, podržale i svijetle noći nakon katastrofe. Slovački astronom Lubor Kresak ustvrdio je pak 1978. da se radi o djeliću kometa Encke, koji uzrokuje meteorski pljusak Beta Taurid: Sibirска eksplozija podudarila se s vrhuncem takvog pljuska.

Međutim, astronom Zdenek Sekanina napada 1983. kometsku teoriju. On smatra da bi komet koji se kreao tako položenom putanjom kroz atmosferu sagorio do kraja, dok je tunguski objekt očito ostao očuvan sve do donjih slojeva atmosfere. Dakle, tvrdi Sekanina, radilo se o stjenovitom objektu, moguće asteroidalnog porijekla. Talijanski stručnjaci Farinella, Foschini i ostali ustvrdili su 2001. da je objekt stigao iz smjera asteroidnog pojasa.

Odgovor "kometaša" bio je da se radi o ugašenom kometu, od kojeg je ostala samo kamena jezgra, a kao protuargument ponovno postavljaju glavno pitanje: gdje je krater? U međuvremenu su razrađeni modeli po kojima bi sile koje se opiru spuštanju tijela (trenje, pritisak, rast temperature) dovele do naglog uništenja tijela u jakoj eksploziji, bez kratera, ali s udarnim valom i visokim temperaturama. Stijena bi trebala biti promjera 60 metara, fizikalnih svojstava između običnog kondrita i ugljikovog kondrita. Visoki nivoi ugljika nađeni u

trešetnim jamama sugeriraju komet, ali nisu isključeni ni u slučaju asteroida, a Talijani su 1990-ih našli materijale prisutne u stjenovitim asteroidima, ali ne i u kometima. Konačno, u lipnju 2007., bolonjski znanstvenici ustvrdili su kako je jezero Čeko mogući udarni krater nastao od komada promjera 10 metara, izbačenog iz epicentra. Jezero je dugo oko 500 metara i duboko oko 50, a nalazi se oko 8 kilometara sjevero-sjeverozapadno od epicentra. Rusi, međutim, tvrde da istraživanja iz 1961. ukazuju da je jezero staro barem 5000 godina, što se procjenjuje po nanosima. Talijani na to odgovaraju da je objekt pao u već postojeće nanose i iskopao rupu koja je danas jezero.

Općenito, danas većina ruskih znanstvenika vjeruje da se radi o kometu, a većina zapadnih da se radi o asteroidu. Čini se da Kulikovi rezultati, bar na prvi pogled, daju za pravo "ruskoj školi", dok je njegovo izvorno uvjerenje bliže "zapadnoj". Ne znamo koliko je pravedno pri tome prozivati Kulika da je svojim radom na terenu "uništio dokaze", što je stav koji je autor ovog teksta imao prilike čuti iz cijenjenih ustiju. Kulik je radio u situaciji kad je mogućnost udara velikih nebeskih tijela u Zemlju tek bila naznačena. Radio je u nezamislivim uvjetima, u sustavu koji je sam po sebi bio jedva zamisliv. Vidjeli smo da ni Barringer, koji je bio bogat čovjek i imao na raspolaganju sve što mu je trebalo (da ne govorimo da je Arizona, u kontekstu

nevola koje iskrasavaju pred prosječnu ekspediciju, šetnica prema Sibiru), nije bio sretne ruke kad se suočio sa sličnim problemom. Je li uopće Kulik mogao znati na što je trebao obratiti pažnju jednom kad se našao na poprištu eksplozije? U nekoj drugoj situaciji, možda da, ali on nije radio u nekoj drugoj situaciji, nego u mizernim uvjetima još mladog SSSR-a, stješnjen između nakovnja općeg siromaštva i čekića staljinizma. Uostalom, kako vidimo, moguće da je od samog početka bio u pravu!

Naravno, pojavilo se i više spekulativnih hipoteza, manje ili više uvjerljivih. Kao dosta ozbiljna pretpostavka navodi se da je spontano eksplodirala ogromna količina metana koji se nekako oslobodio iz močvarnog tla. Dubinski smrznuto tlo od Skandinavije preko Sibira pa do Aljaske i Kanade sadrži velike količine metana, koji se uslijed globalnog zatopljenja izgleda već počeo oslobađati. Kako je metan opasni staklenički plin, njegovo će ispuštanje u atmosferu iz omekšalog permafrosta gotovo sigurno ubrzati zatopljenje, s dodatno potenciranim negativnim učincima koje već imamo prilike iskusiti.

Aleksandar Petrovič Kazancev

Spominje se i prirodna vodikova bomba. Ako bi komet imao visoki sadržaj deuterija, ovaj bi mogao spontano eksplodirati pri prolasku kroz atmosferu. Problem je što se teorija ne podudara s postojećim znanjima o sastavu kometa, a ni dosegnuta temperatura zbog trenja pri ulasku u atmosferu ne bi bila dovoljna za spontanu termonuklearnu reakciju.

Tu je i crna rupa mase malo iznad jednog kilograma koja je prošla kroz Zemlju. Međutim, nemamo dokaza o "izlaznoj" eksploziji, a i tako mala rupa vjerojatno bi "isparila" preko Hawkingova zračenja prije no što bi došla do Zemlje.

Konačno, i antimaterija bi uzrokovala eksploziju u procesu anihilacije s materijom u atmosferi. Radilo bi se, međutim, o komadu antimaterije, o čijem postojanju nemamo dokaza.

Možda je nad Sibirom eksplodirao svemirski brod? Za razliku od drugih NLO teorija, ova ima točno određeno izvorište: priču sovjetskog inženjera i pisca Aleksandra Petroviča Kazanceva, koju je napisao nakon posjeta Hirošimi koncem 1945., kad je uočio sličnosti između razaranja tamo i u Sibиру. Kazancev (1906. - 2002.) je sovjetski pisac znanstvene

fantastike, čija su najpoznatija djela *Plamteći otok*, *Planeta bura*, *Mjesečev put*, *Ljudi se vraćaju*, itd. U sovjetskim znanstvenofantastičarskim krugovima smatran je "tvrdolinijašem", sklonim neugodnim napadima na kolege za koje je mislio da su ideološki "zastranili". Motiv njegove priče, međutim, bit će dosta popularan u kasnijoj znanstvenoj fantastici. U nas, primjerice, moramo spomenuti roman Bjažića i Furtingera *Osvajač 2 se ne javlja* iz 1959., koji započinje fiktivnom ekspedicijom koja slučajno stiže na poprište eksplozije u kolovozu 1914. Vođa te ekspedicije nalazi čudnu bilježnicu napisanu neobičnim pismom. Ta bilježnica, kako stari profesor pred Oktobrom bježi sve do Zagreba, biva tu skrivena, a onda nakon nekoliko desetljeća otkrivena i dešifrirana. Ostatak romana dnevnički je opis pothvata izvanzemaljskih istraživača, koji završava uništenjem njihova broda u velikoj eksploziji nad Sibircem.

Pristalice ove teorije spominju i navodne ostatke olupina nađene na poprištu eksplozije. Sigurno su to ostaci koji su po tom prostoru u više navrata padali nakon neuspjelih lansiranja s Bajkonura: najpoznatiji primjer peti je let *Vostoka* koncem 1960. kad je teret pao blizu Tunguske, a ekipa koja je poslana da ga nađe vratila se s kapsulom i dva preživjela psa.

Najzad, možda je sam Nikola Tesla skrivio Veliku sibirsku eksploziju: po nekim

tvrđnjama, izvodio je pokuse sa zrakama smrti koje su onda skrenute i, iskrivljene, pogodile usred sibirske tajge! Ova teza postaje popularna u zadnje vrijeme, kad Zapad počinje od Tesle raditi ikonu *new age-a*, dodatno (i po mom uvjerenju nepotrebno) mistificirajući lik i djelo čovjeka koji je bio dovoljno kompleksan sam po sebi.

Velika sibirská eksplozija: pouke i upozorenja

Osim što je prikladna za pisanje obljetničarskih tekstova, Velika sibirská eksplozija predstavlja i ozbiljno upozorenje. Udar objekta te veličine, primjerice, u stanju je zbrisati velegrad poput Washingtona ili New Yorka.

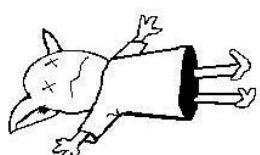
Treba znati da nam za kataklizme globalnih razmjera nisu potrebni "sudari

svjetova". Objekt promjera 500-njak metara može uništiti manju državu. Objekti promjera većeg od kilometra već ostavljaju globalne posljedice: promjene klime, propast žetve, uništenja na prostorima veličine kontinenata, moguća izumiranja. Objekti promjera većeg od deset kilometara uzrokuju masovna izumiranja i, uistinu, ugrožavaju sve naprednije životne oblike. A kao što znamo, u svemirskim se rasponima radi o malim objektima, kakvih u našoj neposrednoj okolini ima mnoštvo. Putanje nekih već su ucrtane, ali koliko ih još nije otkriveno?

Iako se povezanost velikih izumiranja u Zemljinoj geološkoj povijesti s udarima nebeskih tijela - kometa, meteorita i asteroida - još uvijek proučava, danas imamo dokaza da su Zemlju pogađali stvarno veliki objekti i indicija da su nanosili ogromne štete cijelokupnom životu na planetu. Najpoznatije (ali ne i najveće) izumiranje, ono dinosaura prije 65 milijuna godina, pripisuje se udaru meteorita u području današnjeg Meksičkog zaljeva. I brojna druga izumiranja, čak i ono najveće, permsko - kad se procjenjuje da je stradalo preko 90% života na Zemlji - možda se mogu pripisati sličnim događajima.

Treba shvatiti da je Zemlja izložena takvim udarima. Dokazuje to Sibirska eksplozija, kao i pad kometa Shoemaker-Levy na Jupiter. Posljedice takvih udara su katastrofalne: čak je i Sibir danas mnogo naseljeniji nego što je bio prije sto godina. Dakle, svatko normalan bi počeo ozbiljno razmatrati moguće protumjere i implementirati ih. A to znači daleko veći stupanj prisutnosti u svemiru nego li je sada slučaj. Nisam siguran da se sa sadašnjim stanjem svemirskih letova može učiniti išta više od eventualnog ranog otkrivanja, ne ulazeći pri tome što u ovom slučaju podrazumijevamo pod 'rano'. Čime bismo uništili ili skrenuli ili, još bolje, doveli u orbitu i podvrgli rudarskoj eksploraciji ozbiljan objekt koji bi nam zaprijetio, meni u ovom trenutku nije baš jasno, a bojam se ni drugima.

Kao što rekoh, svatko normalan bi na osnovu već ovih, razmjerno siromašnih iskustva, ozbiljno o tome razmišljao. Nažalost, današnje se čovječanstvo ne ponaša normalno niti ozbiljno. A onda će se, kad (ne ako, već kad!) se Velika sibirska eksplozija ponovi u srednjoj Evropi ili na istoku SAD ili u Kini ili Indiji, svi naći silno šokirani milijunskim žrtvama...

SFALUSNI NADOMJESTAK

Dalibor Perković

Moram priznati da me nije trebalo nagovarati da kupim *Božju jednadžbu* Ivana Gavrana. Kad sam došao na SFerin štand na Interliberu i kad su mi u ruke uvalili knjižurinu, prva pomisao mi je bila: "Wow!" Ne bez razloga: prvijenac ovog autora bio je prvi hrvatski SF roman nakon dugo vremena koji je zaista imao *ono nešto*. Svi romani koji su prije toga dobivali SFERE - bar u proteklih petnaestak godina - dobivali su ih sa zadrškom, ili je bila riječ o komornim, graničnim djelima, ili je bila riječ o onome *najmanje lošem*, a dovoljno dobrom da se izbjegne nedodjeljivanje. Međutim, *Sablja* je bila jednoglasni hit u domaćoj SF populaciji. Naravno, nije to bio savršen roman; iako su ga neki kovali u zvijezde, skeptičniji poznavaoči su mogli odmah, kao iz rukava, nabrojiti bar pet ozbiljnih

tehničkih nedostataka. Međutim, nitko nije ni na trenutak posumnjao da je riječ o *the hrvatskom SF romanu te godine*.

I kad ti u ruku uvale knjigu istog autora s *hard-core* i dobro napravljenom naslovnicom, naravno da će ti pocuriti sline, jer svaki čovjek je zbir proteklih iskustava, a u ovom slučaju proteklo iskustvo je govorilo da se Ivana Gavrana isplati imati na polici.

Što se, na kraju, pokazalo kao tragično pogrešna procjena.

Ruku na srce, treba napomenuti da *Božja jednadžba* nije katastrofalno loš roman. S obzirom što se sve u Hrvatskoj piše i objavljuje, bez ikakve zadrške može se reći da ovo djelo spada u prvu ligu hrvatskog SF-a. Problem je što u toj i takvoj prvoj ligi zauzima mjesto prilično nisko na

ljestvici. Što, s obzirom na Gavranov prvijenac, predstavlja itekakvo razočaranje.

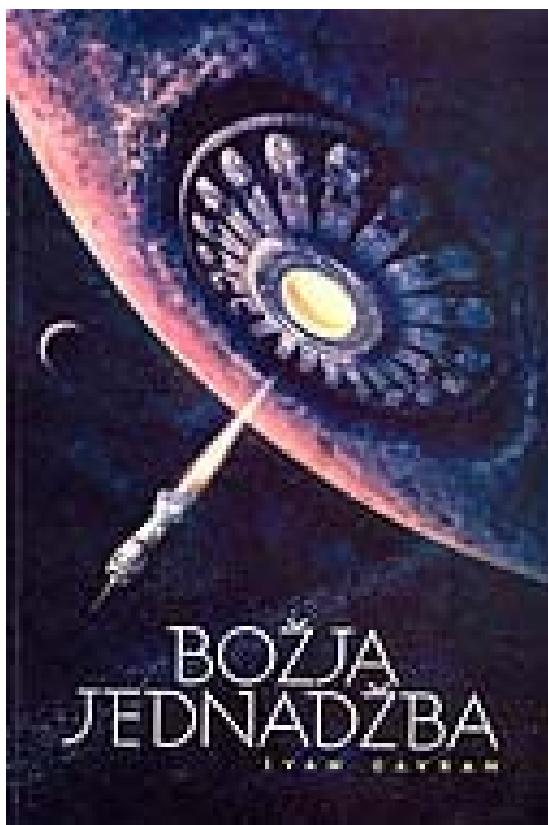
Krenimo od globalnog. Kao prvo, ako se iz romana od 450 stranica izuzmu prve dvije stranice prologa - beznađe na Marsu - i još šezdesetak stranica prvog poglavljia - tipična gavranovska aeromitingaška crtica iz kratkog američko-kineskog sukoba oko Tajvana, što je ionako vrlo, vrlo rubno područje - *Božja jednadžba* nema ni trunku SF-a, ni znanstvene, a niti spekulativne fikcije. Naime, cjelokupna se radnja odvija na cestama i trkačkim stazama Evrope i Amerike na prijelazu iz osamdesetih u devedesete godine dvadesetog stoljeća, dok pravi SF dolazi tek kasnije. Opravданje ovdje može poslužiti i kao dodatna optužba: već je najavljen i nastavak, a sve skupa je, navodno, dio trilogije, tako da, ako gledamo cjelinu, SF će se prije ili kasnije pojaviti. Međutim, među koricama koje sam držao u ruci, nije ga bilo, a ono što je bilo, bilo je nepotrebno.

U neku ruku, ovaj je roman sastavljen od presloženih stilskih elemenata *Sablje*, samo što su oni dijelovi koji su u *Sablji* bili zanimljivi - tehnički opisane borbe - ovdje pretvoreni u nešto rutinsko i monotono (iako se to može proglašiti i razlikom u ukusima,

ali detaljnije o tome kasnije), a dijelovi koji su se mogli svrstati u vrh književnosti ovdje su hipertrofirali u razulareno kvazi-filozofiranje i verbalno samozadovoljavanje.

Konkretno, ono što su u *Sablji* bile spektakularne zračne borbe koje su imale svoju svrhu u radnji - u prvoj trećini odigrava se gotovo zasebna priča sa zapletom, peripetijom i raspletom, čvrstim likovima i jakim tragičnim elementom, a u trećoj trećini riječ je o već uspostavljenom mehanizmu koji vodi radnju do logičnog završetka - u *Božjoj jednadžbi* postale su utrke motocikala. Naravno, zaljubljenik u ovaj dio "ljudske djelatnosti" vjerojatno će uživati, ali, za razliku od *Sablje*, gdje je svaki dvoboj imao svoju svrhu i o čijem je rezultatu ovisilo mnogo toga za likove bitno, ovdje je riječ o napornom prelaženju iz utrke u utrku pri čemu se, možda, formalno, neke stvari i raspleću, ali sve skupa ne vodi nekom

smislenom napretku. Drugim riječima, u prvoj trećini *Sablje* dogodilo se više toga nego u cijeloj *Božjoj jednadžbi*, ne samo fabularno, nego i karakterno i psihološki. I u takvoj situaciji, detaljno opisivanje svakog zavoja, svakog prebacivanja u višu ili nižu brzinu i preticanje svakog pojedinog

natjecatelja pretvara se u čisti *pulp* koji se, koga zanima, čita napeto i netremice, ali svi ostali će ga ili preskočiti, ili preletjeti po dijagonalni, čisto da ne propuste ako je rečeno nešto bitno, ili s gađenjem baciti knjigu koja se prodaje kao SF, a žanra nema ni od korova.

Problemi *Božje jednadžbe* tu ne prestaju. Sljedeći na spisku su glavni likovi, pogotovo dva glavna. Prvi je Petar Tomašević, za potrebe ovog teksta zvani Chuck Norris. Petar je lik kojega se može u cijelosti opisati jednom riječju: savršen. U susretu s njim, Superman bi objesio plašt o klin i pokunjeno otišao u kuhinju guliti krumpir, Chuck Norris bi mu smireno kimnuo kroz poluzatvorene vjeđe priznavši mu, ako ne supremaciju, a ono bar ravnopravnost, a Albert Einstein bi otvorio postolarsku radionicu znajući da se našla dostoјna zamjena koja će čovječanstvu otkriti sve preostale tajne svemira. Sve gore navedeno je bez zajebancije: Petar Tomašević će, tokom cijelog romana, naizmjenično - a ponekad i istovremeno - tabati pripadnike albanske mafije (trojicu odjednom!), kao potpuni autsajder bez trkačkog iskustva pretjecati dotadašnje prvake svjetskog motociklizma (i to zahvaljujući finti koju, naravno, još nisu otkrili oni koji se desetljećima bave tim sportom), proučavati kvantnu fiziku i teorije struna (i to kao student strojarstva, i to primjenjujući matematičke koncepte i modele za koje autor ovog teksta, iako je

diplomirao fiziku, ne da ne poznaje, nego nikad za njih nije ni čuo, eventualno načuo, ali što su i čemu služe nije ni pomiclao da pokuša otkriti), zatim još malo tabati, ovaj put *hillbillyje* u nekoj cestovnoj birtiji u nekoj pripizdini u Louisiani (naravno, osmoricu odjednom!), pa još malo pobjeđivati na trkama, osvojiti Daytonu, da bi na zatim, vozeći se Amerikom tri dana bez prekida, gotovo bez sna, izranjavan, progonjen od policije, u glavi, napamet, otkrio ultimativnu tajnu Svemira - izvod jednadžbe Velike Ujedinjene Teorije za kojom već desetljećima tragaju najveći umovi čovječanstva, naravno, bezuspješno - i na kraju malo na motociklu izbjegavati projektile bojnog helikoptera jedne od američkih tajnih službi koja ne želi da spomenuta Velika Ujedinjena Teorija padne u ruke nekome drugome. Veliko finale je, naravno, motociklistička utrka gdje će Sve Žrtve Biti Osvećene, Svi Negativci Poraženi, a Sile Dobra izaći na svjetlo dana u Veličanstvenom Trijumfu Volje, Hrabrosti i Morala.

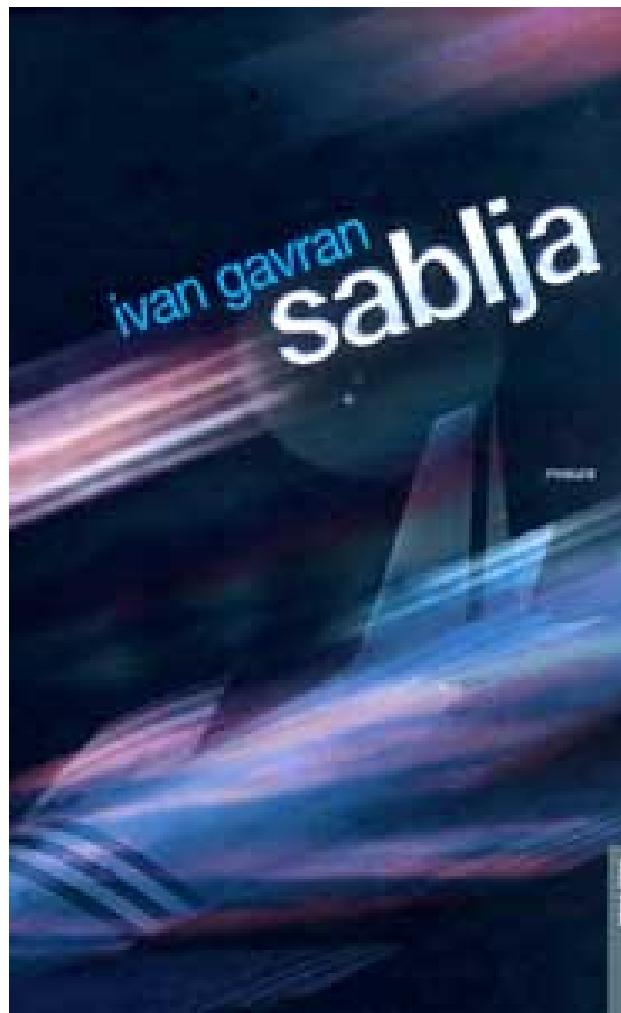
U međuvremenu će, naravno, pojebati najjebozovniju curu u selu - on je Bosanac, ona je Slovenka, pa tko želi psihoanalizirati, samo naprijed, materijala svakako ima, ali prostora u ovom tekstu i ne toliko.

Naravno, pošto Petar Tomašević nije Jeftini Dvodimenzionalni Lik Iz Nindža-Romana, on zna da Dobro zapravo nije izvojevalo pobjedu, da njegova majka i dalje umire od raka i svojim mislima će obojiti

Veličanstvenu Pobjedu u Tragični Završetak dostojan Visoke Književnosti.

Drugi lik koji obilježava ovaj roman je BMW-ov motocikl od 250 kilograma imenom K100 na koji je namontiran laki četverotaktni avionski motor "Tiare", koji je jedan od dva bitna faktora Tomaševićevih pobjeda na utrkama i presudni faktor uspješnom bježanju od njemačke i američke policije, američke tajne službe i crnih helikoptera. Da ne bi netko krivo shvatio, razlog zbog kojega se K100 BMW (ovo slobodno shvatite kao ime i prezime) može nazvati likom nije taj što bi možda bila riječ o nekakvoj umjetnoj inteligenciji ili nečemu sličnom SF-ičnom.

Jednostavno, ovom motociklu poklonjeno je više prostora u romanu, nego svim ostalim likovima zajedno (osim, naravno, Chucku Norrisu. Oprostite, Petru Tomaševiću). Zapravo, najveći problem s ovim romanom - što, istina, može biti stvar ukusa - je što djeluje kao tipična fiksacija mašinerijom koja kod isfrustriranih post-predpubertetskih klipana funkcioniра kao kompenzacija zbog stanovitih tjelesnih nedostataka seksualne

prirode. "Božja jednadžba" formom i stilom svakako pretendira biti ozbiljno književno djelo, i možda bi u tome i uspjela da sadržaj nije ispunjen bizarno golemim količinama teksta u kojemu se opisuje svaki okret motora, svaki pomak gume na asfaltu, svaka

kap ulja koja pada na tlo i znoja koji se usred utrke slijeva niz napeto lice junaka, a sve to na račun dublje karakterizacije likova i malo dubljeg promišljanja realnosti ispričanog. Tako ispada da su sve - ali doslovno sve - žene kurve, osim junakove majke koja je, naravno, svetica. Isto tako, vladin helikopter koji, gađajući Tomaševića, rasturi pun autobus školske djece neće predstavljati problem, kao ni snajperski *shootout* na trkačkoj pisti pred desecima tisuća gledatelja

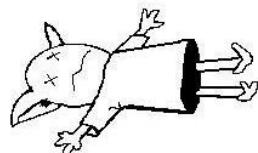
koji je uspješno zataškan jer se "televizijski prijenos prekinuo u pravom trenutku". I tu Gavran poštaje onu logiku da, čega nema na televiziji, nije se ni dogodilo, ali potpuno zanemaruje da bi si svaki komercijalni televizijski producent prije odgrizao jaja, nego prekinuo prijenos na medijskom spektaklu stoljeća. Isto tako, službene verzije događaja koje se vrte po TV-stanicama, a koje stvaraju dojam da se cijela

Amerika urotila protiv glavnog junaka koji bježi preko kontinenta, dok slupani helikopteri i leševi frcaju lijevo i desno, a potlačeni Indijanci koriste priliku da davnim osvajačima zabiju kajlu, djeluju tragično naivno i isforsirano; čak se i junaci čude kako glavnom liku rane brzo zarastaju: u jednom trenutku čovjek će biti na samrti zbog iskrvarenja, a samo 24 sata kasnije već sjeda na motor i kreće voziti probne krugove po stazi, a o čarobnoj moći neprekidne vožnje danima sa samo nekoliko sati sna, ako i toliko, da ne govorimo. I tako nekoliko puta. Jednostavno, stiže se dojam da je cijeli Svemir pozornica koja postoji da bi pokazala kako je Chuck... Petar Tomašević jedna ljudina koja će se probiti kroz sve prepreke, ma kolike one bile, i na kraju iz vatrene kugle eksplozija izjuriti na svom pobjedničkom motoru, jednom rukom držeći djevojku, a drugom vukući leš svog protivnika po stazi.

Na kraju, možda ipak treba biti iskren i reći da "Božja jednadžba" nije *toliko* loš roman. Recimo da je na granici onih 95 i 5 posto smeća i ne-smeća, koja je u Hrvatskoj, gdje se knjige objavljuju preko veze, čistom upornošću i zato jer autor radi u tiskari, dodatno pomaknuta prema rubu, tako da, iskreno, ako ne bi bilo boljih kandidata, ne bi bilo neosnovano da dobije nagradu SFERA. Međutim, problem je u tome što se ovo djelo može proglašiti razočaranjem desetljeća - nakon *Sablje* koja je podigla očekivanja, i za čije se minuse moglo

prepostaviti da su rezultat neiskustva autora i nedostatka uredničke ruke, imali smo pravo očekivati da će novi Gavranov roman biti duboka i dinamična saga o čovjeku i Svemiru. Ovako, ispalo je da je 450 stranica potrošeno na autorov *wet dream* o savršenom junaku, motorističkim utrkama, manekenkama, kvantnoj fizici i američkim tajnim službama.

Također, primjedbu valja uputiti i urednicima: vjerojatno je (opet) riječ o visokim očekivanjima, ali na trenutke mi je izgledalo kao da je *Božja jednadžba* samo još jedan od nelektoiriranih samizdata spomenutih u prethodnom odjeljku gdje izdavaču nije bitno koliko će se izdani tekst pokoravati pravopisu. Istina, nakon prebrojavanja grešaka shvatio sam da je ipak riječ o subjektivnom dojmu i da su greške ipak sporadične, ali dok sam još mislio da je ovaj roman vrijedan da ga se čita polako i pažljivo, svako malo bi mi za oko zapeo zarez manjka tu, veliko slovo viška тамо, tako da nije pretjerano reći da je netko možda ipak trebao *malo* bolje obaviti posao.

LINO ALDANI

1926. - 2009.

Dana 30. siječnja ove godine, nakon teške bolesti, umro je Lino Aldani, jedan od vodećih talijanskih autora znanstvene fantastike.

Rođen je 29. ožujka 1926. u mjestu San Cipriano Po kraj Pavije u Italiji. Vjenčao se 1957. suprugom Mirellom, a kćer Elettra se rodila 1964. godine. Do 1968. godine Aldani je živio u Rimu, gdje je predavao matematiku, zatim se vrativši u rodno mjesto, gdje se trajno nastanio.

Počeo je pisati koncem pedesetih godina, a svoju prvu priču *Dove sono i vostri Kumar?* objavio je pod pseudonimom L.N. Janda 1960. godine u rimskom časopisu "Oltre il cielo". Lino Aldani je i autor prvog talijanskog kritičkog eseja o znanstvenoj fantastici, *La fantascienza*, koji se pojavio 1962. godine. Sljedeće godine, zajedno s kolegom Massimom Lo Jaconom utemeljio je časopis "Futuro" koji je kasnije nastavio izlaziti pod naslovom "Futuro Europa" do današnjih dana. Tijekom šezdesetih, Aldani je napisao je niz pripovijedaka, a godine 1977. objavio je svoj prvi roman *Quando le radici*.

Lino Aldani je prevođen na mnoge jezike, uključujući engleski, francuski, španjolski, poljski, ruski i rumunjski, pa je bio dobro poznat, posebice europskim čitateljima. Njegova sabrana djela obuhvaćaju niz pripovijesti (katkad pod pseudonimom, osobito na početku karijere) i pet romana - spomenuti *Quando le radici*, kao i *Eclissi 2000* (objavljen 1979.), *Nel segno della luna bianca* (1980., poznat i pod naslovom *Febbre di luna*, napisan u suatorstvu s Danielom Piegai), *La croce di ghiaccio* (1989.) te *Themoro Korik* (2007.). Na čelu časopisa "Futuro Europa" ostao je do kraja.

Smréću Lina Aldaniju talijanska, ali i europska znanstvena fantastika gubi jednu od svojih vodećih osobnosti, urednika, teoretičara te autora posebnog, istodobno meditativnog i plastičnog, stila.

Preporučamo bibliografiju Aldanijevih djela *on line*:

<http://www.fantascienza.com/catalogo/A0006.htm#59>

FORREST J ACKERMAN

1916. - 2008.

Četvrtog prosinca prošle godine umro je Forrest J Ackerman, vodeći američki ljubitelj znanstvene fantastike, ali također i povremeni autor, urednik, producent, literarni agent i drugo. No, najpoznatiji je bio jednostavno kao fan SF-a.

Roden je 24. studenog 1916. u Los Angelesu, jednostavno kao Forrest Ackerman, dok je inicijal "J" (bez točkice) sam dodao tijekom života. Tridesetih godina je studirao godinu dana na University of California u Berkeleyu i radio kao kino operator, a tijekom Drugog svjetskog rata proveo je tri godine u američkoj vojski. Vrlo rano se zainteresirao za SF i stupio u živahnu korespondenciju s nizom ljubitelja, ali i autora znanstvene fantastike. Već tada je prijateljevao s mnogim piscima kruga sa Zapadne obale SAD-a, uključujući Raya Bradburyja, Henryja Kuttnera, Roberta A. Heinleina i druge. Na prvom Worldconu godine 1939. pojavio se kostimiran (jedini!), a za života ih je propustio svega dva.

Forrest J Ackerman napisao je pedesetak pripovijesti i uređivao je niz časopisa, bivajući blizak mnogim stvarateljima SF-a. Godine 1953. primio je jedinstvenu nagradu Hugo kao #1 *Fan Personality*, a dobio je i niz drugih priznanja. Bio je oženjen sve do smrti svoje supruge 1990. godine.

Među ostalim, vatreneo je promicao i jezik esperanto. Volio se igrati riječima: među dvjestotinjak autora kojima je bio literarni agent, isticao je da je *illiterary agent* Eda Wooda, a pripisuje mu kovanica *sci-fi*. U svojoj kući, *Ackermansion*, držao je do 2002. godine kolekciju od oko tristo tisuća knjiga i raznih izložaka vezanih uz film, a ondje je i rado ugošćivao druge fanove. Na žalost, njegova zbarka uglavnom je rasprodana nakon napuštanja kuće 2002. godine, ponajprije radi pokrivanja troškova parnice s bivšim poslovnim partnerom. Stoga je pri kraju života zabavljao kolege u manjoj kući *Acker-mini-mansion*.

Poznat pod nizom nadimaka, spomenimo "Uncle Forry", odnosno "Mr. Sci-fi", Forrest J Ackerman bio je uistinu jedinstvenom pojavom na području znanstvene fantastike.